

The Shutdown of Virtual Platforms, the Necessity of Analyzing the System Governing Personal Data from the Perspective of Property Rights

*Seyed Amin Pishnamaz**¹, *Amirabbas Rokni*²

1. Ph.D. Student in Private Law, Faculty of Law, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

*. **Corresponding Author:** Email: s_pishnamaz@sbu.ac.ir

2. M.A. in Criminal Law and Criminology, Faculty of Crime Prevention and Corrections, University of Judicial Sciences and Administrative Services, Researcher at Cyber Space Research Institute, Tehran, Iran.

Email: amir.rokni@gmail.com

S.D.I.L.
The SD Institute of Law
Research & Study

Publisher:
Shahr-e- Danesh
Research And Study
Institute of Law

Article Type:
Original Research

DOI:
10.48300/JLR.2022.322263.1902

Received:
29 November 2021

Accepted:
3 February 2022

Published:
10 June 2023

A B S T R A C T

Cyberspace platforms provide countless services to their users; At the same time, they have access to a large amount of users' personal information and data. The value of this personal data is increasing day by day due to the possibility of commercial, economic, advertising, political, etc. exploits. The experience of a few years of technology development in cyberspace indicates the short life of many virtual platforms; So that most of the active platforms in 2004 were forgotten in 2021; Hence, today's popular platforms may not last long. The uncertain legal nature of personal data and its governing system, on the one hand, and the diverse value and uses of data, on the other, add to the temptation to take over this digital content and complicate its fate in the event of the virtual platform being shut down. The main purpose of this study is to evaluate the idea that property

Copyright & Creative Commons:

© The Author(s). 2021 Open Access. This article is licensed under a Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0, which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. To view a copy of this licence, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

rights structures, along with privacy measures, can further protect individuals' rights over personal data. In this article, by applying the library research method, the ability of personal data to be classified as property is examined, then the status of personal data ownership is analyzed from the perspective of related regulations. The possibility and necessity of moving towards the establishment of a system based on property rights on personal data along with the quasi-contractual system of privacy, in order to draw the rights and duties governing personal data in the event of closure of the virtual platform, is proven in this article.

Keywords: Virtual Platform Shutdown, Personal Data, proprietary worth, Property and Ownership, Property Law System.

Funding: The author(s) received no financial support (funding, grants, and sponsorship) for the research, authorship, and/or publication of this article.

Author contributions:

Sayed Amin Pishnamaz: . Conceptualization, Methodology, Software, Validation Formal analysis, Investigation, Resources Data Curation, Writing - Original Draft, Writing - Review & Editing, Visualization Supervision, Project administration.

Amir Abbas Rokni: Supervision, Methodology, Investigation, Resources, Data Curation, Writing - Original Draft.

Competing interests: The authors declare that they have no competing interests.

Citation:

Pishnamaz, Seyed Amin & Amirabbas Rokni. "The Shutdown of Virtual Platforms, the Necessity of Analyzing the System Governing Personal Data from the Perspective of Property Rights" *Journal of Legal Research* 22, no. 53 (June 10, 2023): 469-506.

Extended Abstract

With the beginning of the information age of the twentieth century and the advancement of new technologies, virtual platforms emerged as a communication platform for providers and consumers, and were restrained by the expansion of eye-catching services. The cyberspace platform is a platform that provides specific and defined services in the site space. The platform provides the necessary platforms for communication between multiple service providers and users as desired consumers. In exchange for this mediation and profit-making, the owner of the platform collects and collects user data, including personal data, after obtaining consent by stating that he / she directly provides a reciprocal service. Predetermined uses and processing purposes.

The use of cyberspace platforms is not very old. The first Internet communication platforms emerged in the last years of the twentieth century. Experience has shown, however, that the life of many virtual platforms has not been long. The main cause of backwardness, or even shutdown and destruction of a pioneering technology, is the reduction of profits and income. The main source of revenue for cyberspace platforms, specifically social media, is advertising. Platform owners, through data collection and processing, identify the political, economic, commercial, educational, cultural, entertainment, etc. interests and interests of users. This provides a good platform for personalizing ads and services; In a way, the providers of goods and services, using the information obtained from the processing of raw data, offer a certain type of goods and services in the form of specific advertisements for different groups of people.

The decline in revenue in this area is due to two important reasons. First reduce the users of a platform. Users of a platform may decline for a variety of reasons. The most important reasons for the decrease in users are technology backwardness and lack of attractiveness and up-to-date services, and on the other hand, users' lack of confidence in the protection of personal data and privacy on the platform.

Another reason for the decline in revenue is the limitation of platform managers in accessing and processing user data; Governments have enacted data protection and privacy laws either to protect their citizens or to prevent the monopoly companies from monopolizing the management and use of data and information. Gradually, with the advancement of technology, the laws in this field have also changed and draw a more limited level of access to data for controllers. Restrictions on platforms in accessing, collecting, and processing data can challenge the platform's commercial and advertising activities, which

focus on personalizing ads and advertisements, and on the other hand. The possibility of personalizing content, improving services and providing new features and services based on the needs of the day to be affected.

The first paragraph of Article 4 of the EU General Data Protection Regulation defines personal data as follows: “ ‘personal data’ means any information relating to an identified or identifiable natural person (‘data subject’); an identifiable natural person is one who can be identified, directly or indirectly, in particular by reference to an identifier such as a name, an identification number, location data, an online identifier or to one or more factors specific to the physical, physiological, genetic, mental, economic, cultural or social identity of that natural person;”

Regardless of the nature of the contract between the actual users and the controllers, the personal data is considered property. The taxation of personal data pieces can be demonstrated by adapting basic and reliable attributes of property to them, such as having economic value and rational and legitimate interest, as well as the ability to be assigned and owned by individuals. Personal data is not reserved for the virtual platform and property rights such as possession and possession, proof and negation (control and protection) are exercised by the data subject.

In the current state of the personal data system, the quasi-conventional system includes human rights goals. As a result, the privacy agreement entered into between the user and the platform as the governing contract governs the status of personal data, including the manner and limits of collection, transmission and processing, as well as the use of information obtained from processing. Data protection regulations also emphasize the need to protect the privacy of data subjects, and set out a set of mandatory rules for the activities of controllers and processors of personal data.

The acceptance of the property rights system over personal data is important in that it provides the basis for the interpretation that personal data is the subject of financial contracts, in particular contracts based on a trusting relationship between controllers and users. Makes. In addition, assuming the closure of the virtual platform, this approach has other benefits: first, that the data subject is aware of the value of their data, and since the rules of property law, rights and obligations are known to individuals The shortcomings of the anonymity of the content of the privacy agreement are largely compensable.

Furthermore, other Beneficiaries, such as controllers, processors, and data brokers, can also manage their activities, given the specific ownership and property rights of the data subject; Unless necessary, they are aware of the details of the privacy agreement to which they are a third party, or are affected by the obligations contained therein.

تعطیلی پلتفرم‌های مجازی؛ ضرورت تحلیل نظام حاکم بر داده‌های شخصی از منظر حقوق اموال

سید امین پیشناماز^{۱*}، امیر عباس رکنی^۲

۱. دانشجوی دکترای حقوق خصوصی، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

* نویسنده مسئول: Email: s_pishnamaz@sbu.ac.ir

۲. کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده پیشگیری از جرم و اصلاح و تربیت، دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری دادگستری، پژوهشگر پژوهشگاه فضای مجازی، تهران، ایران.

Email: amir.rokni@gmail.com

چکیده:

پلتفرم‌ها در بستر فضای مجازی خدمات بی‌شماری را به کاربران خود ارائه می‌دهند؛ به موازات آن به حجم وسیعی از اطلاعات و داده‌های شخصی کاربران دسترسی پیدا می‌کنند. ارزش این داده‌های شخصی به سبب امکان بهره‌برداری‌های تجاری، اقتصادی، تبلیغاتی، سیاسی و ... مدام در حال افزایش است. تجربه سال‌های اندک گسترش فناوری در بستر سایبر، مبین عمر کوتاه بسیاری از پلتفرم‌های مجازی است؛ به گونه‌ای که عمده پلتفرم‌های فعال در سال ۲۰۰۴ میلادی در سال ۲۰۲۱ به دست فراموشی سپرده شدند. از این رو پلتفرم‌های امروزی نیز ممکن است، دیری نپایند. ماهیت حقوقی نامعلوم داده‌های شخصی و نظام حاکم بر آن، همچنین ارزش و کاربری‌های متنوع داده، بر وسوسه تصاحب این محتواهای دیجیتال افزوده و سرنوشت آن را در فرض تعطیلی پلتفرم مجازی پیچیده می‌سازد. ارزیابی این ایده که ساختارهای حقوق اموال در کنار تدابیر حریم خصوصی، می‌تواند حقوق اشخاص نسبت به داده‌های شخصی را بیشتر

کپی‌رایت و مجوز دسترسی آزاد:

کپی‌رایت مقاله در مجله پژوهش‌های حقوقی نزد نویسنده (ها) حفظ می‌شود. کلیه مقالاتی که در مجله پژوهش‌های حقوقی منتشر می‌شوند با دسترسی آزاد هستند. مقالات تحت شرایط مجوز Creative Commons Attribution-Non-Commercial License 4.0 منتشر می‌شوند که اجازه استفاده، توزیع و تولید مثل در هر رسانه‌ای را می‌دهد، به شرط آنکه به مقاله استناد شود. جهت اطلاعات بیشتر می‌توانید به صفحه سیاست‌های دسترسی آزاد نشریه مراجعه کنید.

پژوهش‌گاه حقوق

نوع مقاله:
پژوهشی

DOI:

10.48300/JLR.2022.322263.1902

تاریخ دریافت:
۸ آذر ۱۴۰۰

تاریخ پذیرش:
۱۴ بهمن ۱۴۰۰

تاریخ انتشار:
۲۰ خرداد ۱۴۰۲

حمایت کند هدف اصلی این تحقیق را تشکیل می‌دهد. در این نوشتار به روش کتابخانه‌ای نخست تلاش شده است قابلیت انصاف داده‌های شخصی به دو عنوان مال و ملک مورد بررسی قرار گرفته، سپس وضعیت مالکیت داده‌های شخصی از منظر مقررات مرتبط تحلیل شود. امکان و ضرورت حرکت به سمت استقرار نظام مبتنی بر حقوق اموال بر داده‌های شخصی در کنار نظام شبه قراردادی حریم خصوصی، به منظور ترسیم حقوق و تکالیف حاکم بر داده‌های شخصی در صورت تعطیلی پلتفرم مجازی، در این نوشتار به اثبات می‌رسد.

کلیدواژه‌ها:

تعطیلی پلتفرم مجازی، داده‌های شخصی، مالیت، ملکیت و مالکیت، نظام حقوق اموال.

حامی مالی:

این مقاله هیچ حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان:

سید امین پیشنماز: مفهوم‌سازی، روش‌شناسی، استفاده از نرم‌افزار، اعتبار‌سنجی، تحلیل، تحقیق و بررسی، منابع، نظارت بر داده‌ها، نوشتن - پیش‌نویس اصلی، نوشتن - بررسی و ویرایش، تصویرسازی، نظارت، مدیریت پروژه. امیر عباس رکنی: نظارت، تحقیق و بررسی، منابع، نظارت بر داده‌ها، نوشتن - پیش‌نویس اصلی، روش‌شناسی.

تعارض منافع:

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

استناددهی:

پیشنماز، سید امین و امیر عباس رکنی «تعطیلی پلتفرم‌های مجازی؛ ضرورت تحلیل نظام حاکم بر داده‌های شخصی از منظر حقوق اموال»، مجله پژوهش‌های حقوقی، ۲۲، ش. ۵۳ (۲۰ خرداد ۱۴۰۲): ۴۶۹-۵۰۶.

مقدمه

با ورود به عصر اطلاعات^۱ از اواخر قرن بیستم و پیشرفت تکنولوژی‌های نوین، پلتفرم‌های مجازی به عنوان بستر ارتباط ارائه‌کنندگان و مصرف‌کنندگان خدمات، پدیدار و با گسترشی چشمگیر مواجه شد. پلتفرم مجازی، بستری از خدمات را به طور رایگان در اختیار مصرف‌کنندگان نهایی خدمات قرار می‌دهد؛ در مقابل، داده‌های کاربران از جمله داده‌های شخصی آنان را بعد از کسب رضایت، جمع‌آوری کرده و برای مقاصد از پیش معین، مورد استفاده و پردازش قرار می‌دهد.

ارزش داده‌های شخصی و اطلاعات به دست آمده از پردازش آن، بسیار بالا می‌باشد. صرف‌نظر از کاربری‌های تجاری و تبلیغاتی اطلاعات حاصل از پردازش داده‌های شخصی، در طول سال‌های اخیر بهره‌برداری‌های سیاسی اجتماعی از این محصولات بحث‌برانگیز شده است. برای مثال در سال ۲۰۱۸ انتقادات از شرکت فیس‌بوک^۲ به سبب سوءاستفاده شرکت کمبریج آنالیتیکا^۳ از داده‌های شخصی کاربران در انتخابات ۲۰۱۶ میلادی ایالات متحده آمریکا به اوج خود رسید. توضیح آنکه در سال ۲۰۱۴ از طریق نصب نرم‌افزار تست شخصیت «این زندگی دیجیتال شماست»^۴ بر روی رایانه ۳۰۵ هزار کاربر فیس‌بوک داده‌های شخصی ایشان و دوستان آنها در فیس‌بوک جمع‌آوری شد. متعاقب آن، این داده‌ها توسط الکساندر کوغان^۵ طراح نرم‌افزار فوق، برخلاف سیاست حریم خصوصی فیس‌بوک در اختیار شرکت کمبریج آنالیتیکا قرار گرفت. کمبریج آنالیتیکا به عنوان یک شرکت داده‌کاوی و مشاوره سیاسی، متهم شد که از داده‌های شخصی ۸۷ میلیون کاربر فیس‌بوک که برای اهداف آکادمیک جمع‌آوری شده است، در جهت اهداف سیاسی در انتخابات ۲۰۱۶ میلادی آمریکا استفاده نموده است. بر این اساس کمپین انتخاباتی دونالد ترامپ^۶ با استفاده از یافته‌های شرکت مذکور اقدام به شخصی‌سازی تبلیغات انتخاباتی متناسب با ویژگی‌های شخصیتی کاربران در بستر فیس‌بوک نموده است؛ به طوری که برای کاربرانی که برای مثال علاقه به حمل سلاح دارند، پیام‌های هدف‌داری با مضمون مخالفت هیلاری کلینتون^۷ رقیب ترامپ، با حمل سلاح نمایش داده شده است.^۸

1. Information Age
2. Facebook
3. Cambridge Analytica
4. "This is your digital life"
5. Aleksandr Kogan
6. Donald Trump
7. Hilary Clinton
8. Rehman, Ikhlauq ur, "Facebook-Cambridge Analytica data harvesting: What you need to know" (2019).

مشاهده می‌شود در فرضی که شرکت مالک پلتفرم به فعالیت عادی خود ادامه می‌دهد، خطرات زیادی داده‌های شخصی کاربران را تهدید می‌کند؛ از آنجایی که سوءاستفاده از اطلاعات و داده‌های جمع‌آوری شده کاربر بدون اطلاع او صورت می‌پذیرد، امکان دفاع برای وی نیز محدود یا منتفی می‌شود. این خطرات علاوه بر آنکه به آزادی و کرامت کاربر لطمه وارد می‌نماید،^۹ سبب اضرار مادی به وی از طریق سوءاستفاده از داده‌ها و اطلاعات و دارا شدن بلاجهت برای ناقضان حقوق اشخاص موضوع داده می‌گردد. با این حال در شرایطی که پلتفرم مجازی به هر دلیل با تعطیلی مواجه شود، این خطرات بیشتر است؛ از یک سو کاربر با تعطیلی پلتفرم حساسیت کمتری نسبت به داده‌های جمع‌آوری شده خود داشته و اغلب برای اعاده یا استفاده از آن رغبتی از خود نشان نمی‌دهد؛ از سوی دیگر، با تعطیلی پلتفرم، رابطه قراردادی بین مدیران پلتفرم و کاربر به پایان رسیده و صرف‌نظر از علت تعطیلی پلتفرم یا سرنوشت شرکت مالک آن، داده‌های شخصی کاربران در یک خلأ قانونی در اختیار کنترل‌گران و پردازشگران داده قرار خواهد داشت.

قوانین حمایت از حریم خصوصی و حفاظت از داده‌های شخصی اساساً با هدف حفاظت از حریم خصوصی کاربران به تصویب رسیده‌اند. در این مقررات، قواعدی برای سامان‌دهی داده‌کاوی و پردازش آن پیش‌بینی شده است. برای مثال ماده ۵ قانون حفاظت از داده دانمارک^{۱۰} مصوب ۲۰۱۸، مقرر داشته: «داده‌های شخصی برای اهداف مشخص، مصرح و مشروع گردآوری شده و نمی‌تواند در ادامه به گونه‌ای پردازش شود که با این اهداف ناسازگار باشد» این مقررات با رویکرد حریم خصوصی به داده‌های شخصی نظر داشته و پاسخگوی برخی از مشکلات ناشی از پردازش و استفاده از داده‌های شخصی می‌باشد؛ با این حال به طور خاص در فرض تعطیلی پلتفرم به سبب ورشکستگی شرکت مالک و یا هر دلیل دیگر، اسناد و مقررات موجود فاقد احکامی جامع و تعیین‌کننده در جهت حفاظت از داده و به طور واضح تسلط و اعمال حقوق مالکانه بر داده‌های شخصی هستند. از این رو ترسیم نظام حاکم بر داده‌های شخصی با عنایت به خصیصه‌های نظام حقوق اموال در بحث حاضر راهگشا می‌باشد.

دغدغه اولیه تحقیق حاضر، سؤال از سرنوشت داده‌های شخصی در فرض تعطیلی پلتفرم مجازی است. این سؤال بازگشت به سؤال بنیادینی راجع به نظام حاکم بر داده‌های شخصی و نظام مطلوب دارد. در این نوشتار در قالب دو مبحث نخست ماهیت پلتفرم‌های مجازی و اقسام آن برای ورود به بحث

Library Philosophy and Practice (e-journal). 2497. <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac>

۹. فرید محسنی، حریم خصوصی اطلاعات (تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع)، ۱۳۹۴)، ۵۶.

10. Danish Data Protection Act

معرفی می‌شود. سپس در مبحث دوم ماهیت داده‌های شخصی و امکان اتصاف مالیت و ملکیت بر آن همچنین ضرورت پذیرش نظام حقوق اموال تبیین می‌گردد.

۱ - پلتفرم‌های مجازی و تعطیلی آنها

پلتفرم‌های مجازی^{۱۱}، به عنوان بسترهایی برای عرضه فناوری‌های رایانه‌ای^{۱۲}، خدمات و امکانات متنوع بی‌شماری را ارائه می‌دهند؛ این امر سبب شده است هر کاربر روزانه از خدمات ده‌ها پلتفرم استفاده کند، بدون آنکه به ماهیت نقاط اشتراک آنها بیاندیشد. تعطیلی پلتفرم‌ها نیز اغلب در شرایطی رخ می‌دهد که کاربران آن با کاهش جدی روبه‌رو شده است؛ از این رو مرگ پلتفرم‌ها معمولاً در فصل رونق آنها نبوده و کمتر مورد توجه کاربران قرار می‌گیرد. در مبحث حاضر به دو موضوع ماهیت پلتفرم مجازی و تعطیلی آن از منظری که موضوع این نوشتار است، خواهیم پرداخت.

۱-۱ - پلتفرم مجازی؛ تعریف و اقسام

پلتفرم به معنای سکو^{۱۳}، یا پایه محلی است مرتفع که شخص بر روی آن برای سخنرانی، اجرا یا ... قرار می‌گیرد.^{۱۴} پلتفرم در عرصهٔ تکنولوژی به معنای بستری از سخت‌افزار یا نرم‌افزار است که به فناوری‌های دیگر، در چهارچوب خود امکان اجرا می‌دهد.^{۱۵} در این مفهوم سخت‌افزارهایی چون کامپیوتر، لپ‌تاپ، گوشی همراه و نرم‌افزارهای سیستم عامل چون اندروید و ویندوزهای رایانه‌ای یک پلتفرم محسوب می‌شوند.

پلتفرم فضای مجازی، بستری است که در فضای سایبر، خدمات مشخص و تعریف شده‌ای را ارائه می‌دهد. پلتفرم بستر لازم برای ارتباط میان عرضه‌کنندگان متعدد خدمات و کاربران به عنوان مصرف‌کنندگان نهایی فراهم می‌کند. مالک پلتفرم در ازای این وساطت و تسهیل‌گری، سود و درآمد کسب می‌کند بی‌آنکه خود مستقیماً خدمت معوضی ارائه نماید.

11. Virtual Platform

12. Computer technologies

۱۳. عباس آریانپور کاشانی و منوچهر آریان پور کاشانی، فرهنگ جیبی انگلیسی به فارسی (تهران: موسسه انتشارات امیر کبیر، ۱۳۶۲)، ۵۶۸.

14. "platform," accessed, October 6, 2021, <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/platform>

۱۵. امیر رضا ربیعی و حسین زینبده، «تبیین کلان داده به عنوان مرز حکمرانی در پلتفرم‌های فضای مجازی» (مقاله ارائه شده در سومین کنفرانس سیاست‌گذاری و حکمرانی عمومی، تهران، ۲۵ و ۲۶ دی ۱۳۹۸)

دسته‌ای از پلتفرم‌های فضای مجازی، پلتفرم‌هایی هستند که در حوزه رسانه‌های اجتماعی^{۱۶} به کار رفته می‌شوند. رسانه‌های اجتماعی یک اصطلاح مشترک برای وبسایت‌ها و برنامه‌هایی است که بر ارتباطات، تعامل، به اشتراک‌گذاری محتوا و همکاری تمرکز دارند. کاربران از رسانه‌های اجتماعی برای حفظ ارتباط و تعامل با دوستان، خانواده و جوامع مختلف استفاده می‌کنند. فرهنگ واژگان مریام‌وبستر «رسانه‌های اجتماعی» را این‌گونه تعریف می‌کند: آشکالی از ارتباط الکترونیکی (مانند وبسایت‌هایی برای شبکه‌های اجتماعی و میکرو بلاگینگ^{۱۷}) که از طریق آن کاربران، جوامع آنلاینی را ایجاد می‌کنند و اطلاعات، ایده‌ها، پیام‌های شخصی و سایر محتواها (مانند ویدیوها) را در آن به اشتراک می‌گذارند.^{۱۸} همچنین در فرهنگ لغت کمبریج آمده است: آشکال مختلف رسانه‌ها، وبسایت‌ها و برنامه‌های رایانه‌ای که به مردم اجازه می‌دهند با استفاده از رایانه یا تلفن همراه با اینترنت ارتباط برقرار کنند و اطلاعات را به اشتراک بگذارند. شرکت‌ها به طور فزاینده‌ای از رسانه‌های اجتماعی برای بازاریابی کالاها خود استفاده می‌کنند. وبلاگ‌ها^{۱۹}، پادکست‌ها^{۲۰} و سایر آشکال رسانه‌های اجتماعی فرصت‌های جدیدی را برای کارآفرینان ایجاد می‌کنند تا به عموم مردم دسترسی پیدا کنند.^{۲۱} رسانه‌های اجتماعی انواع مختلفی دارند و هر کاربر بسته به سلیقه، آن را انتخاب می‌کند مانند شبکه‌های اجتماعی^{۲۲}، تالارهای گفت‌وگو، شبکه‌های اشتراک‌گذاری رسانه، شبکه‌های اجتماعی خرید و شبکه‌های وبلاگ نویسی.

شبکه‌های اجتماعی که شاخص‌ترین آنها فیس بوک^{۲۳}، توییتر^{۲۴} و لینکدین^{۲۵} هستند؛ برای ارتباط با افراد (و برندها) در وب استفاده می‌شود. تالارهای گفت‌وگو مانند ردیت^{۲۶}، کورا^{۲۷} و دیگ^{۲۸} تقریباً برای یافتن مطالب و نقطه‌نظرات مختلف برای هر موضوعی مناسب هستند. اشتراک‌گذاری و بحث درباره انواع مختلف نظرات، اطلاعات و اخبار در این پلتفرم‌ها ممکن است.

16. Social Media

17. Microblogging

18. "Social Media," accessed December 25, 2021, [https://www.merriam-webster.com/dictionary/social 20 % media](https://www.merriam-webster.com/dictionary/social%20%20media)

19. weblogs

20. podcasts

21. "Social- media," op.cit.

22. Social networks

23. Facebook

24. Twitter

25. LinkedIn

26. Reddit

27. Quora

28. Digg

شبکه‌های اشتراک‌گذاری رسانه شامل به اشتراک‌گذاری عکس‌ها، ویدئوهای زنده، ویدئو و انواع دیگر رسانه‌ها در اینترنت است. اینستاگرام^{۲۹}، یوتیوب^{۳۰} و اسنپ‌چت^{۳۱} نمونه‌هایی از این شبکه‌ها هستند. دسته‌ای دیگر از پلتفرم‌های مجازی بستری برای پیام‌رسان‌های فوری^{۳۲} هستند. برنامه پیام‌رسان هر برنامه‌ای است که پیام خصوصی را بین دو یا چند نفر میسر می‌کند. از آنجایی که در حال حاضر بیشتر پیام‌رسان‌ها از خصوصیات تعاملی رسانه‌های اجتماعی برخوردارند، شاید بتوانیم مرز میان رسانه‌های اجتماعی و پیام‌رسان‌ها را نادیده گرفته و پیام‌رسان‌های امروزی را رسانه‌های اجتماعی تلقی کنیم. واتس‌آپ^{۳۳}، وی‌چت^{۳۴} و پیام‌رسان فیس‌بوک از این دست پلتفرم‌ها هستند. آنچه به عنوان نقاط اشتراک پلتفرم‌های فضای مجازی، در این مقاله مورد تأکید است، دسترسی مدیران پلتفرم، بر داده‌های شخصی کاربران است. در تمامی اقسام پلتفرم‌ها، حجم وسیعی از داده‌های شخصی کاربران با رضایت یا حتی بدون رضایت ایشان، در اختیار پلتفرم قرار می‌گیرد تا در جهت اهدافی خاص پردازش شده و مورد استفاده قرار گیرد.

۱-۲- علل تعطیلی پلتفرم‌ها

استفاده از پلتفرم‌های فضای مجازی، قدمت زیادی ندارد. نخستین بسترهای ارتباطی در حوزه‌های اینترنت در سال‌های پایانی قرن بیستم ظهور نموده‌اند. با این حال، در همین مدت کوتاه، پلتفرم‌های مختلفی در قالب شبکه‌های اجتماعی، پیام‌رسان، کسب‌وکارهای اینترنتی، بازی‌های تحت وب و ... شکل گرفته، دوران اوج خود را سپری نموده و بعضاً ناپدید شده‌اند؛ بنابراین، عمر پلتفرم‌ها ممکن است بسیار کوتاه باشد.

در حوزه فناوری‌های نوین، طول عمر فناوری تابعی از عوامل گوناگون است. به طور خاص در فضای مجازی، پلتفرم‌های ارائه‌کننده خدمات، در خط مقدم به کارگیری فناوری‌های جدید در رقابت با یکدیگر هستند. در این رقابت تنگاتنگ مهم‌ترین عاملی که بقا و پویایی یک پلتفرم را تضمین می‌نماید، کسب سود و درآمد هر چه بیشتر است. به تعبیری وارونه، عامل اصلی عقب‌ماندگی، یا حتی تعطیلی و نابودی یک فناوری پیشگام، به طور خاص در عرصه پلتفرم‌های مجازی، کاهش سود و درآمد است. کاهش

29. Instagram

30. YouTube

31. Snapchat

32. Instant messengers

33. WhatsApp

34. WeChat

درآمد در این حوزه، معلول دو علت مهم می‌باشد. علت نخست کاهش کاربران یک پلتفرم؛ علت دیگر محدودیت مدیران پلتفرم در دسترسی به داده‌های کاربران و پردازش آن.

۱-۲-۱- کاهش کاربران

منبع اصلی درآمد پلتفرم‌های فضای مجازی به طور خاص رسانه‌های اجتماعی از محل تبلیغات است^{۳۵}؛ به طوری که گفته می‌شود ۹۸/۵٪ از درآمد شرکت فیس‌بوک از طریق تبلیغات است.^{۳۶} مالکان پلتفرم که کنترل داده‌های شخصی کاربران را در اختیار دارند، از طریق جمع‌آوری و پردازش داده‌ها، به تشخیص تمایلات و علایق سیاسی، اقتصادی، تجاری، آموزشی، فرهنگی، تفریحی و ... کاربران می‌پردازند. از این طریق محملی مناسب برای شخصی‌سازی تبلیغات و خدمات فراهم می‌آید؛ به صورتی که ارائه‌کنندگان کالا و خدمات با استفاده از اطلاعات به دست آمده از پردازش داده‌های خام، نوع خاصی از کالا و خدمات را در قالب تبلیغات مشخص برای گروه‌های مختلفی از مردم عرضه می‌کنند. برای مثال از طریق پردازش داده‌ها، می‌توان پیش‌بینی نمود که جوانان ۱۸ تا ۲۵ سال اهل کراچی پاکستان، به چه نوع پوشش لباس، خوراک، تفریح یا ... تمایل دارند. شرکت‌های ارائه‌دهنده پلتفرم از این طریق با ارائه‌دهندگان تبلیغات هدفمند به معامله می‌پردازند و بخش عمده‌ای از درآمد خود را از این طریق به دست می‌آورند.

کاهش تعداد کاربران یک پلتفرم، از یک سو موجب محدود شدن جامعه آماری برای جمع‌آوری و پردازش داده‌ها می‌گردد؛ در نتیجه ارزش تبلیغات در این بستر و به موجب اطلاعات حاصله از آن به شدت کاهش پیدا می‌کند. از سوی دیگر، در صورتی که شرکت‌های ارائه‌دهنده پلتفرم، با موانع قانونی در راه جمع‌آوری و پردازش داده‌ها مواجه شوند و آزادی عمل از ایشان سلب شود، ولو آنکه تعداد کاربران یک پلتفرم افزایش پیدا نماید؛ درآمد پلتفرم به دلیل کاهش ارزش تبلیغات در نزد سفارش‌دهندگان کاهش پیدا می‌کند^{۳۷} و این آغازی بر مشکلات مالی شرکت مالک پلتفرم است.

کاربران یک پلتفرم ممکن است به سبب عوامل مختلفی کاهش پیدا کنند. مهم‌ترین این عوامل،

35. Julian Bühler, Aaron Baur, Markus Bick & Jimin Shi "Big Data, Big Opportunities: Revenue Sources of Social Media Services Besides Advertising" (paper presented at the 14th Conference on e-Business, e-Services and e-Society (I3E), Oct 2015, Delft, Netherlands)

36. Carl Ohman & Nikita Aggarwal. "What if Facebook goes down? Ethical and legal considerations for the demise of big tech". *Internet Policy Review* 9(2020), 3. Last accessed October 10, 2021. doi: 10.14763/2020.3.1488.

37. Ibidem.

عقب‌ماندگی فناوری است. در صورتی که پلتفرم نتواند سطحی پیشگام از فناوری را ارائه نماید، بدون تردید رقابت را به رقیبان خود واگذار خواهد کرد. نمونه‌ای از پلتفرم‌های مجازی که به این سبب رو به تعطیلی نهادند مای اسپیس^{۳۸} می‌باشد. این پلتفرم، علی‌رغم ظهور پیشرفت خیره‌کننده‌ای که در سال‌های ۲۰۰۴ الی ۲۰۰۸ میلادی داشت، نتوانست در رقابت با بزرگ‌ترین رقیب خود فیس‌بوک باقی بماند و از سال ۲۰۰۹ میلادی گوی سبقت را واگذار نمود. علت اصلی شکست این پلتفرم، نداشتن نوآوری‌های مداوم و عقب‌ماندگی فناوری است.^{۳۹} در صورتی که مالکان یک پلتفرم به طور مداوم امکانات و خدمات خود را به‌روزرسانی نکنند و ساختارهای متنوعی را رونمایی نمایند؛ خدمات آنها، از سلیقه مخاطب فاصله خواهد گرفت.

عامل دیگری که ممکن است کاربران را با ریزش مواجه نماید، اختلال در حوزه حفاظت از داده و اطلاعات کاربران است. در صورتی که پلتفرم از حیث امنیتی، آسیب‌پذیر باشد و اخباری در خصوص نفوذ و نشت داده‌های کاربران منتشر شود، بسیاری از کاربران یک پلتفرم ترجیح می‌دهند تا بستری دیگر را برای فعالیت انتخاب نمایند. برای مثال گوگل پلاس، شبکه اجتماعی که در سال ۲۰۱۱ برای رقابت با فیس‌بوک و توئیتر از سوی گوگل رونمایی شد، در پی انتشار اخبار متعددی از دسترسی توسعه‌دهندگان به اطلاعات شخصی کاربران در پاییز ۲۰۱۷، با کاهش کاربران مواجه شد؛ از سوی دیگر عدم توان رقابتی با دیگر شبکه‌های اجتماعی کهنه کار، سبب شد گوگل این شبکه اجتماعی را در بهار ۲۰۱۸ برای همیشه تعطیل نماید.^{۴۰}

در فرضی ممکن است مدیران یک پلتفرم، خود رویکردی را اتخاذ نمایند که موجب کاهش کاربران شود. در صورتی که اداره‌کنندگان پلتفرم از اطلاعات و داده‌های کاربران سوءاستفاده نمایند؛ برای مثال این داده‌ها را بدون کسب رضایت صاحبان آن، به اشخاص ثالث منتقل نمایند یا برای اهدافی خارج از موافقت‌نامه منعقد شده با کاربر پردازش نمایند، سبب بی‌اعتمادی کاربران و به تبع آن، کاهش شمار ایشان می‌گردد.

38. Myspace

۳۹. «آیا مای اسپیس مرده است؟»، Eyewated, ۱۳/۰۷/۱۴۰۰.

<https://fa.eyewated.com>

۴۰. «گوگل پلاس رسماً به تاریخ پیوست؛ بررسی دلایل شکست پروژه ای بزرگ»، زومیت، ۱۳/۱۱/۱۳۹۸.

<https://www.zoomit.ir/internet-network/324537-rip-google-plus/>

۱-۲-۲- محدودیت دسترسی

محدودیت دسترسی مدیران پلتفرم به داده‌های شخصی کاربران نیز، سبب کاهش درآمد و در نتیجه تعطیلی می‌گردد. گسترش استفاده از فضای مجازی به مرور زمان، ابعاد تازه‌ای از نقض حریم خصوصی را آشکار نمود. امروزه بسیاری از امورات اشخاص از طریق بسترهای اینترنتی و شبکه‌های تلفن همراه انجام می‌گیرد؛ از این رو هیچ‌یک از اشخاص جامعه نمی‌تواند ادعا کند به جهت عدم استفاده از این بسترها حریم خصوصی او حفظ شده و داده‌های شخصی او منتشر نمی‌شود.^{۴۱} در نتیجه این پدیده احساس نیاز به تدوین مقرراتی که به موجب آن حریم خصوصی کاربران فضای مجازی در مقابل ارائه‌دهندگان پلتفرم‌ها مورد حمایت قرار گیرد، شدت گرفت. از سوی دیگر دولت‌ها یا برای حمایت از شهروندان خود و یا برای جلوگیری از انحصار شرکت‌های دارنده پلتفرم در مدیریت و استفاده از داده‌ها و اطلاعات، مبادرت به تصویب قوانین حمایت از داده و حفاظت از حریم خصوصی نمودند. به تدریج با پیشرفت تکنولوژی، قوانین این حوزه نیز دستخوش تغییر شده و سطح محدودتری از دسترسی بر داده‌ها را برای کنترل‌گران^{۴۲} ترسیم می‌نمایند. محدودیت پلتفرم‌ها در دسترسی به داده‌ها، جمع‌آوری و پردازش آن سبب می‌شود تا از یک‌سو فعالیت‌های تجاری و تبلیغاتی پلتفرم که متمرکز بر شخصی‌سازی آگهی‌ها و تبلیغات است^{۴۳} با چالش مواجه شود و از سوی دیگر امکان شخص‌سازی محتوا، بهبود خدمات و ارائه امکانات و سرویس‌های تازه بر مبنای نیازهای روز تحت شعاع قرار گیرد.

۱-۳- اشکال تعطیلی یک پلتفرم

پلتفرم‌های فضای مجازی دارایی‌های ابرشرکت‌های فناوری^{۴۴} هستند. در صورتی که یک شرکت فناوری اطلاعات با مشکلات مالی مواجه شود، مانند هر شرکت دیگری ممکن است به ورطه ورشکستگی افتد. در این راستا، بر اثر مشکلات مالی ممکن است شرکت تصمیم گیرد کارمندان خود را تعدیل نماید و یا حتی تمام یا برخی از سرورهای غیر سودآور را خاموش نماید. برای مثال همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد، یاهو در ماه می سال ۲۰۲۱ تمامی سرورهای مربوط به پلتفرم یاهو انسرز را متوقف نمود، باین‌حال سرور

۴۱. فاطمه قناد و امیره علیقلی، «مفهوم و اهمیت داده‌های شخصی و حریم خصوصی و انواع حمایت از آن در فضای مجازی» حقوق قراردادهای و فناوریهای نوین ۱ (۱۳۹۹)، ۳۱۲.

42. Controller

43. "Google Privacy Policies" last modified July 1 2021, <https://policies.google.com/privacy?hl=en-US>

44. Technology Company

ژاپنی این پلتفرم همچنان فعال است.^{۴۵}

در فرض دیگر، ممکن است مدیران شرکت در اثر مشکلات مالی و یا فراهم ساختن شرایط رقابت با رقیبان تصمیم به اتخاذ تدابیری نمایند که به تغییر کاربری پلتفرم منتهی شود. برای مثال ممکن است شرکت مالک یک پلتفرم با شرکتی دیگر ادغام شده یا توسط یک شرکت دیگر خریداری شود. در این شرایط ممکن است پلتفرم با مالکین جدید به فعالیت خود ادامه دهد و یا مالکین جدید تصمیماتی برای آینده پلتفرم اتخاذ کنند. همچنین در اثر بدهکاری شرکت مالک پلتفرم ممکن است پیش از ورشکستگی یا در جریان تصفیه، دارایی‌های شرکت از جمله پلتفرم‌های فضای مجازی به فروش رسد. در این صورت مالکان جدید پلتفرم ممکن است کاربری آن را تغییر داده و یا آن را با پلتفرم دیگری ادغام نموده و در قالب و ساختاری جدید عرضه نمایند. همچنین ممکن است بی‌آنکه مالکیت پلتفرم منتقل شود، مدیران آن، تصمیم به تغییر کاربری گیرند؛ علت این امر ممکن است ایجاد فضایی برای رقابت در عرصه‌ای تازه و پیشگیری از قرار گرفتن در مسیر انحلال و نابودی شرکت باشد. برای مثال ممکن است یک پلتفرم پیام‌رسان با تغییر ساختار به عنوان یک شبکه اجتماعی و یا یک بستر برای اداره کسب‌وکار مجازی به فعالیت خود ادامه دهد.

شرکت یاهو از شرکت‌های فعال در حوزه پلتفرم‌های فضای مجازی، نمونه‌ای از شرکت‌ها است که پلتفرم‌های متعلق به آن به هر دو سرنوشت فوق دچار شدند. نخست در سال ۲۰۱۳ با تغییر مدیریت شرکت یاهو، تمرکز این شرکت بر فعالیت در حوزه کاربری‌های گوشی همراه به‌خصوص اپلیکیشن آب و هوا قرار گرفت. در سال‌های بعد شرکت ورایزن^{۴۶}، موفق به خرید دو شرکت یاهو و ای او ال^{۴۷} و ادغام آن دو در قالب شرکت اوث^{۴۸} گردید که منجر به تغییر کاربری بسیاری از پلتفرم‌های این دو شرکت شد. در هر صورت، وجه مشترک حالات فوق آن است که دیگر پلتفرم به شیوه سابق ادامه حیات نمی‌دهد و کاربران تحت آن عنوان و در بستر پیشین به فعالیت نمی‌پردازند. این موضوع در سرنوشت داده‌های شخصی کاربران تأثیرگذار است. خصوصاً اینکه در صورت فوق، امکان دارد اشخاص جدید بدون اطلاع یا رضایت کاربران و خارج از خط‌مشی حریم خصوصی سابق بر داده‌های شخصی ایشان دسترسی پیدا می‌نمایند. در مباحث آتی به این موضوع بیشتر پرداخته می‌شود.

45. "Yahoo! Answers."

46. Verizon Communications

47. AOL Incorporated

48. Oath Incorporated

۲- داده‌های شخصی و نظام حاکم بر آن

استفاده از پلتفرم‌های مجازی، مقتضی تسلط مدیران پلتفرم بر بخش قابل توجهی از داده‌های شخصی کاربران است. بر مبنای مقررات حفاظت از داده‌ها، هر پلتفرم در هنگام ثبت نام، توافق‌نامه‌ای را جمع به خط‌مشی رازداری در مقابل کاربران قرار می‌دهد و در صورت موافقت، قراردادی الحاقی منعقد می‌گردد. از این حیث این توافق الحاقی محسوب می‌گردد که کاربر در صورتی که بخواهد از خدمات پلتفرم برخوردار شود، می‌بایست بدون آنکه تغییر عمده‌ای در مندرجات موافقت‌نامه ایجاد نماید، موافقت خود را اعلام نماید. در این مسیر، کاربر بخشی از اطلاعات شخصی خود را مانند نام و نام خانوادگی، شماره همراه، ایمیل، نام کاربری و گذرواژه و ... شخصاً در اختیار پلتفرم قرار می‌دهد. علاوه بر این بخشی از داده‌های شخصی کاربران از طریق مشاهده ثبت و ضبط می‌شوند؛ مانند داده‌های مکانی کاربر در هنگام انجام تماس تلفنی. همچنین بخشی از داده‌ها از طریق استنباط و استخراج از دیگر داده‌ها به دست می‌آیند، مانند میزان اعتبار شخص از طریق بررسی سوابق مالی.^{۴۹} به عنوان نمونه خط‌مشی رازداری گوگل به برخی از داده‌های مورد جمع‌آوری به طور تمثیلی اشاره می‌نماید؛ از جمله این داده‌ها، زبان مورد استفاده، صفحات بازدید شده، نظرات گذاشته شده، موارد پس‌نویس شده، رایانامه‌ها، محتوای به اشتراک گذاشته شده تا حتی سیستم عامل دستگاه، نرم‌افزارهای فعال در سیستم عامل و نسخه‌های به‌روزرسانی شده آن، آی پی دستگاه، نقاط دسترسی وای‌فای، دستگاه‌های بلوتوث فعال، اپراتور تلفن همراه و شرکت مخابراتی، سوابق مرورگر، موقعیت مکانی و ... می‌باشد.^{۵۰} در این مبحث نخست به شناخت مفهوم داده‌های شخصی پرداخته و سپس نظام حقوقی حاکم را در فرض تعطیلی پلتفرم بررسی می‌نماییم.

۲-۱- شناسایی داده‌های شخصی

بند نخست ماده ۴ از مقررۀ عمومی حفاظت از داده‌اتحادیه اروپا^{۵۱}، داده‌ شخصی^{۵۲} را این‌گونه تعریف می‌نماید: «داده شخصی به معنای هر گونه اطلاعات راجع به یک شخص حقیقی (موضوع داده) شناسایی شده یا قابل شناسایی است؛ یک شخص حقیقی قابل شناسایی کسی است که به طور مستقیم

49. Ali M. Al-Khouri, "Data Ownership: Who Owns 'My Data'" *International Journal of Management & Information Technology* 2(2012): 3.

50. "Google Privacy Policies"

51. General Data Protection Regulation

52. Personal data

یا غیر مستقیم، علی‌الخصوص با مراجعه به شناسه‌هایی چون نام، کد شناسایی، داده مکان، شناسه آنلاین یا با مراجعه به یک یا چند فاکتور مربوط به هویت جسمانی، فیزیولوژیکی، ژنتیکی، روانی، اقتصادی، فرهنگی یا اجتماعی آن شخص حقیقی مورد شناسایی قرار گیرد».

از تعریف فوق چند نکته پیرامون ماهیت داده شخصی قابل استنباط است. نخست آنکه، داده در تعریف حاضر مفهومی عام را دربرگرفته که هم شامل مفهوم داده در علوم رایانه‌ای شده و هم شامل مفهوم اطلاعات^{۵۳} می‌گردد.^{۵۴} توضیح آنکه، داده در اصطلاح علوم رایانه، علائم و نمادهای خامی است که جمع‌آوری شده و در اثر پردازش به اطلاعات مبدل می‌گردد. در توصیف داده گفته شده: «داده‌ها حقایق و واقعیت‌های خام هستند؛ این اجزا در پایگاه‌های داده^{۵۵} ذخیره و مدیریت می‌شوند. به عنوان مثال ۲۰۱۵ و محمد نمونه‌ای از داده‌ها هستند و تا زمانی که پردازش نشوند، هیچ برداشتی از این سه داده صورت نمی‌گیرد ولی اطلاعات، داده‌های خلاصه‌ای هستند که گروه‌بندی، ذخیره، پالایش و سازمان‌دهی شده‌اند تا بتوانند معنی‌دار شوند».^{۵۶} در تعریف حاضر، داده اعم از هر دو مفهوم داده و اطلاعات در علوم رایانه‌ای می‌باشد؛ یعنی داده شخصی هم امور خامی که به طور غیرمستقیم منجر به شناسایی یک شخص حقیقی می‌شود و هم اطلاعاتی که به سبب پردازش می‌تواند به طور مستقیم سبب شناسایی گردد را شامل می‌شود. در نتیجه تفکیک مصطلح میان داده و اطلاعات در تعریف فوق لحاظ نشده است؛ بنابراین تعریف این بند معادل تعریفی است که فرهنگستان زبان و ادب فارسی از داده نموده است: «اعداد و متن و مانند آن که می‌توان آنها را به شکل خاصی مرتب کرد تا امکان ذخیره‌سازی و پردازش آنها به وسیله رایانه فراهم شود».^{۵۷}

نکته دیگر آنکه داده‌های شخصی تنها اطلاعات راجع به اشخاص حقیقی را دربرمی‌گیرد و این مفهوم در خصوص اشخاص حقوقی استعمال نمی‌شود. نکته سوم آنکه تعریف فوق در مقام بیان مصادیق داده‌های شخصی برنیامده است. بلکه با ذکر مصادیقی از شناسه‌ها و فاکتور، تکیه خود را بر شناسایی شده یا قابل شناسایی بودن شخص موضوع داده^{۵۸} نهاده است. گاه داده شخصی منجر به

53. Information

۵۴. «داده»، ویکی‌پدیا، ۲۰۲۱/۷/۲۰.

<https://fa.wikipedia.org/wiki/>

55. Database

۵۶. شیرین باقری و سنجر سلاجقه «از مدیریت داده تا مدیریت دانش»، عصر مدیریت ۱۴ (۱۳۸۹)، ۷۷.

۵۷. «داده»، موتور جست‌وجوی واژگان مصوب فرهنگستان زبان و ادب فارسی، ۲۰۱۷/۱۰/۴.

<https://wiki.apll.ir/word/index.php/Data>

58. Data subject

شناسایی شخص می‌گردد: مثلاً نام و نام خانوادگی و نام پدر: آقای رضا رضایی فرزند احمد و گاه ممکن است داده شخصی اطلاعاتی باشد که پی بردن به هویت او را ممکن سازد؛ مثلاً با این توصیف که مردی ۳۰ ساله دانشجوی حقوق دانشکده هاروارد با کد دانشجویی ... و مبتلا به گوزپستی. این شناسه‌ها در صورتی که منتهی به قابل شناسایی شدن شخص حقیقی مشخصی گردد، داده‌های شخصی او محسوب می‌گردد.

پیش از ارائه تعریف فوق، برخی از نویسندگان دامنه داده‌های شخصی را مضیق‌تر تفسیر می‌نمودند؛ بدین معنا که تنها داده‌هایی شخصی هستند که به واسطه اشاره به داشته‌های شخصی یک نفر، خواه فیزیکی، منطقی و عاطفی موجب تعیین هویت او می‌شوند. در نتیجه صورت مالی ارسالی از سوی یک شرکت به یک شخص به عنوان سهام‌دار واجد شرایط داده شخصی او محسوب می‌گردد.^{۵۹}

در قوانین داخلی، قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲ در بند الف ماده ۲ داده‌پیام را تعریف می‌نماید،^{۶۰} این تعریف نیز معنای عامی از داده را برگزیده است. در بند «ر» همین ماده، داده‌پیام شخصی را داده‌پیام‌های مرتبط به یک شخص حقیقی (موضوع داده) مشخص و معین تعریف نموده است. پیش‌نویس لایحه صیانت و حفاظت از داده‌های شخصی مدون ۶ مرداد ۱۳۹۷ که تاکنون به تصویب هیأت وزیران نرسیده است، در ماده ۲ همگام با مقررۀ عمومی حفاظت از داده تعریف کامل‌تری از داده‌های شخصی ارائه نموده است. بند الف ماده ۲: «عبارت است از داده‌ای که به تنهایی یا به همراه داده‌های دیگر، مستقیم یا غیرمستقیم شخص موضوع داده را از طریق ارجاع به یک شناسه، می‌شناساند»؛ بنابراین این تعریف نیز بر خاصیت شناساننده بودن داده‌های شخصی تأکید نموده است. در مهر ۱۴۰۰ طرحی تحت عنوان «طرح حمایت و حفاظت از داده‌ها و اطلاعات شخصی» در صحن علنی مجلس شورای اسلامی اعلام وصول شد. متن این طرح تا حدود زیادی مشابه پیش‌نویس لایحه پیش‌گفته می‌باشد؛ اما تفاوت مهمی که در طرح اعمال شده و در عنوان آن قید شده است تفکیک داده و اطلاعات و شمول طرح بر هر دو آنها می‌باشد. بند الف از ماده ۲ مقرر داشته است: «داده و اطلاعات شخصی عبارت است از داده و اطلاعاتی که به تنهایی یا به همراه داده‌های دیگر، شخص موضوع داده را می‌شناساند».

59. Al-Khoury, "Data Ownership", 2.

۶۰. «داده پیام»: (Data Message) هر نمادی از واقعه، اطلاعات یا مفهوم است که با وسایل الکترونیکی، نوری و یا فناوری‌های جدید اطلاعات تولید، ارسال، دریافت، ذخیره یا پردازش می‌شود».

۲-۲- تحلیل نظام حاکم از منظر حقوق اموال

دانستیم که مدیران پلتفرم‌های فضای مجازی، حجم وسیعی از داده‌های شخصی کاربران را در اختیار دارند. تسلط کنترل‌گران بر داده‌های شخصی، امری اجتناب‌ناپذیر است؛ مادامی که کاربری از منافع پلتفرم استفاده می‌برد، بدیهی است که داده‌های شخصی او در دسترس کنترل‌گران قرار می‌گیرد. این امر که داده‌های شخصی توسط کنترل‌گران جمع‌آوری شده و در اختیار پردازشگران^{۶۱} قرار گیرد و متعاقب آن از اطلاعات به دست آمده در عرصه‌های مختلف استفاده شود، منوط به اذن و رضایت کاربران است. تا زمانی که پلتفرم مورد استفاده قرار می‌گیرد، روابط بین کاربران و کنترل‌گران، اغلب تابع توافقی است که از آن به عنوان خط‌مشی رازداری و حریم خصوصی یاد می‌شود. در فرضی که پلتفرم مجازی، به هر دلیل تعطیل شود، تدابیر موجود در توافق مذکور همه جوانب و چالش‌های حقوقی مرتبط را پوشش نمی‌دهد. این موضوع که در فرض تعطیلی پلتفرم و فقدان توافق جامع، داده‌های شخصی با چه سرنوشتی مواجه خواهند شد، متأثر از تحلیل حقوقی است که از ماهیت داده‌های شخصی و ارتباط داده با شخص موضوع آن، همچنین ماهیت قرارداد میان کاربر و کنتریل‌کننده و ذی‌نفعان این امر ارائه می‌شود؛ در صورتی که نظام حاکم بر داده‌های شخصی نظام حقوق اموال باشد، می‌بایست داده مال و ملک اشخاص تلقی شود؛ در این نگاه، انطباق ماهیت و اوصاف داده، با عناوین مالیت و ملکیت ضروری می‌نماید. در این صورت، سرنوشت داده شخصی پیش و پس از تعطیلی پلتفرم در اختیار مالک آن خواهد بود.

در فرض دیگر، با رویکرد حقوق قراردادهای، توافق بین شخص موضوع داده و کنترل‌گران، قراردادی است که طرفین از هنگام انعقاد آن می‌بایست خود را ملتزم به شروط آن نمایند. در این حالت، پس از تعطیلی پلتفرم، وضعیت داده‌های شخصی تابع التزامات پیش‌بینی شده در قرارداد خواهد بود. از نگاه حقوق بشر نیز تحلیل داده‌های شخصی و ارتباط آن با موضوع داده و پلتفرم‌ها قابل توجه است. حق بر حریم خصوصی یکی از حقوق اساسی مندرج در اسناد بین‌المللی چون ماده ۱۲ اعلامیه جهانی حقوق بشر و بند نخست از ماده ۱۷ میثاق حقوق مدنی و سیاسی می‌باشد. در این رویکرد، مقررات حاکم بر داده‌های شخصی، به دنبال مال‌انگاری^{۶۲} داده نبوده و صرفاً برای حفاظت از حریم خصوصی موضوع داده وضع شده‌اند. در این شرایط، سرنوشت داده‌های شخصی در فرض تعطیلی پلتفرم، تابع

61. Processor

62. Propertization

مصالحی است که حقوق شخص موضوع داده، همچنین نسل‌های آینده بشر ایجاب می‌نماید. در گفتار حاضر در قالب سه بند نخست به مطالعه مالیت داده‌های شخصی پرداخته، سپس ملکیت و مالکیت داده را از نظر گذرانده و در نهایت ضرورت نگاه از منظر حقوق اموال و تأثیر آن بر سرنوشت داده مورد تأکید قرار خواهد گرفت.

۲-۱- مالیت داده‌های شخصی

در دیدگاه‌های سنتی برای مال تلقی شدن یک شیء اوصاف مختلفی ذکر شده است. برخی از نویسندگان معیار مال بودن شیء را مفید و برطرف‌کننده نیاز بودن، همچنین قابلیت اختصاص به شخص یا ملت معین دانسته‌اند.^{۶۳} برخی دیگر داشتن ارزش داد و ستد و مبادله و پرداخت پول یا مال دیگر در برابر شیء را ضابطه مالیت آن شیء شمرده‌اند.^{۶۴} در خصوص ارزش اقتصادی یک مال، دو دیدگاه مطرح شده است: برخی داشتن ارزش اقتصادی نوعی را ملاک مالیت دانسته و از نظر نویسنده‌ای دیگر، این معیار می‌بایست در رابطه طرفین یک معامله وجود داشته باشد، در عین حال انگیزه معامله نیز عقلایی و مشروع باشد؛^{۶۵} از همین رو است که گفته شده مالیت مفهومی نسبی است که با شرایط و اوضاع خاص سنجیده می‌شود.^{۶۶} از دیگر اوصافی که برای مال گفته شده، محدود و کمیاب بودن است؛ امری که به طور نامحدود وجود داشته باشد، موجب رغبت مردم نشده و برای آن نوعاً ارزش اقتصادی قائل نیستند. در خصوص اینکه آیا مشروعیت و نفع عقلایی، نیز از اوصاف مال هستند یا خیر، نیز نظرات مختلف است. طبق دیدگاه مشهور مال آن چیزی است که نفع مشروع عقلایی داشته باشد؛^{۶۷} با این حال از دیدگاه قانون مدنی به نظر می‌رسد، مالیت مستقل از نفع عقلایی و مشروع است.^{۶۸} در فرهنگ لغت، مال را به موضوع مالکیت تعریف کرده‌اند. بدین مضمون که مال هر چیزی است، مادی یا غیرمادی، محسوس یا غیر محسوس، مرئی یا نامرئی که موضوع حق مالکیت قرار می‌گیرد. همچنین مال هر چیزی است که

۶۳. ناصر کاتوزیان، اموال و مالکیت (تهران: نشر میزان، ۱۳۸۹)، ۹.

۶۴. سید حسن امامی، حقوق مدنی، جلد اول (تهران: انتشارات اسلامی، ۱۳۷۷)، ۲۶.

۶۵. کاتوزیان، پیشین، ۱۰.

۶۶. مهدی شهیدی، حقوق مدنی ۳/ تعهدات (تهران: انتشارات مجد، ۱۳۹۵)، ۵۰.

۶۷. سید ابوالقاسم خویی، مصباح الفقاهه، جلد دوم (قم: دآوری، ۱۳۷۷.ش)، ۳۴. سید روح الله موسوی خمینی، کتاب

البیع، جلد دوم (تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۴۲۱)، ۲۰۲.

۶۸. ماده ۲۱۵: «مورد معامله باید مالیت داشته و متضمن منفعت عقلایی مشروع باشد».

دارای ارزش مبادله بوده یا موجب افزایش ثروت و دارایی می‌شود.^{۶۹}

داده‌های شخصی در عصر حاضر دارای ارزش‌های متعددی از جمله اقتصادی، سیاسی، شخصی، استراتژیکی و ... هستند.^{۷۰} شاید در سال‌های نه‌چندان دور داده شخصی، فاقد ارزش اقتصادی تلقی می‌شد؛^{۷۱} ولی امروزه، حجم عظیمی از داده‌های شخصی مورد مبادله قرار گرفته به طوری که داده نقش صدها میلیارد دلاری در اقتصاد جهان دارد.^{۷۲} برای درک بهتر ارزش اقتصادی داده‌های شخصی باید به عبارت مرسوم دنیای دیجیتال توجه نمود: «اگر برای یک محصول پولی پرداخت نمی‌کنید، پس شما یک محصول هستید. در عصر کنونی بسیاری از پلتفرم‌های مجازی، خدمات خود را به صورت ظاهراً رایگان در اختیار کاربران قرار می‌دهند؛ باین حال، این ظاهر دل‌انگیز، باطنی هدفمند دارد. پلتفرم‌ها، در قبال این خدمات، داده‌های شخصی کاربران را جمع‌آوری کرده و از محل انتقال یا پردازش آن در جهت سامان‌دهی تبلیغات، کسب درآمد می‌کنند. در حقیقت کاربران و به طور خاص داده‌های شخصی ایشان محصولی است که ارائه‌کنندگان خدمات، در ازای خدمت خویش دریافت می‌کنند؛ بنابراین داده‌ها دارای ارزش اقتصادی هستند؛ زیرا کنترل‌گران در برابر آن، خدمات با ارزش و پردازشگران برای خرید آن، پول پرداخت می‌کنند. برای مثال پلتفرم لینکدین در سال ۲۰۲۰ از محل ایجاد دسترسی تبلیغ‌کنندگان به داده‌های ۷۰۰ میلیون کاربر خود، ۳ میلیارد دلار درآمد کسب کرده است.^{۷۳}

ارزش اقتصادی داده‌های شخصی مانند هر مال دیگری تابع نفع، کمیاب بودن، همچنین عرضه و تقاضا می‌باشد. نفع داده برای پلتفرم، جمع‌آوری و انتقال آن به پردازشگران و برای شرکت‌های ارائه‌دهنده محصولات، درک نیازها، سلايق و حساسیت‌های مخاطبین و در وهله بعد تلاش برای ارائه محصولات، خدمات، حتی پیام‌ها و تبلیغات متناسب است.^{۷۴} درحالی که داده‌های شخصی متعلق به ۲۰ سال قبل تنها ممکن است، از حیث مطالعات جامعه‌شناختی، روان‌شناختی و تاریخی دارای اهمیت

69. Henry, Campbell black, *Black's Law Dictionary*) Eagan: WEST PUBLISHING CO, 1971), 1380.

70..Purtova. N *Property Rights in Personal Data: A European Perspective* (Tilburg: Wolters Kluwer Law & Business, 2012), 132-133.

۷۱. در سال ۲۰۰۵ دادگاه فدرال حکم نمود که اطلاعات شخصی یک مسافر، ارزش مالی برای غرامت ندارد.

“In re Jet Blue Airway's Corp. Privacy Litig., 379 F. Supp. 2d 299, 327 (E.D.N.Y. 2005).” Accessed December 13 2021 <https://h2o.law.harvard.edu/cases/4455>

72. James Manyika, “Big data: the next frontier for innovation, competition and productivity” *McKinsey & Co.* 8 (2011), accessed December 12, 2021, <https://www.mckinsey.com/business-functions/mckinsey-digital/our-insights/big-data-the-next-frontier-for-innovation>

73. “how much is data worth?” last modified, July 13th 2021, <https://www.invisibly.com/learn-blog/how-much-is-data-worth>.

74. Ibidem

باشد، داده‌های امروزی به سبب ارزش اقتصادی در بازار متقاضیان زیادی دارد. در بین گروه‌های سنی و نژادی نیز تحقیقات حاکی از آن است که ارزش داده‌های شخصی کاربران ۱۸ تا ۲۴ سال از دیگر گروه‌های سنی، همچنین داده‌های سیاه‌پوستان و مردم خاورمیانه نسبت به دیگر کاربران از ارزش بالاتری برخوردار بوده است.^{۷۵}

ارزش اقتصادی داده‌های شخصی از منظر حقوقی با دو چالش مهم مواجه است. نخست آنکه، آیا داده‌های شخصی دارای ارزش ذاتی هستند یا به خودی خود صرف‌نظر از پردازش و استفاده‌های بعدی فاقد ارزش هستند؟ برخی نظریات از کارکرد و ارزش اقتصادی ذاتی داده‌های شخصی حمایت می‌کنند؛ از این منظر داده‌های شخصی، نفت و طلای جدید در دنیای اقتصاد محسوب می‌شوند.^{۷۶} در مقابل، عده‌ای ارزش داده‌های شخصی را ذاتی ندانسته، بلکه ارزش را تابعی از زمینه‌ای که داده در آن مورد استفاده قرار می‌گیرد، همچنین اطلاعات شخصی که از آن مستخرج می‌شود، دانسته‌اند.^{۷۷} در جمع‌بندی بین دو نظر می‌توان قائل شد که داده‌های شخصی نیز مانند بسیار از اشیاء ذاتاً مال محسوب می‌شود؛ هرچند که برای نیل به ارزش افزوده نیاز به پردازش و به‌کارگیری در زمینه خاص داشته باشد. مانند نفت خام، مس، طلا و ... مستخرج از چاه و معدن.

چالش دیگر در مورد ارزش اقتصادی داده از این مسأله ناشی می‌شود که آیا ارزش اقتصادی در برابر مجموعه‌ای از داده‌های شخصی^{۷۸} است یا هر واحد داده شخصی^{۷۹} به‌خودی‌خود دارای ارزش است؟^{۸۰} یک خصیصه بسیار مهم برای پذیرش نظام حقوق اموال در قبال داده‌ها، توجه به نقش جمع‌آوری و اجتماع^{۸۱} در مالیت داده است. باید توجه داشت که به فرض آنکه داده مال تلقی شود، حجم داده‌های تولید شده در فضای مجازی با هیچ‌یک از صور دیگر اموال منقول و غیرمنقول قابل مقایسه نمی‌باشد؛ افزون بر این، حجم اطلاعات جدید، نیز بسیار زیاد است؛ به طوری که گفته شده است، در طول دو روز حجم داده‌های تولید شده از حجم اطلاعات موجود از آغاز آفرینش انسان تا سال ۲۰۰۳ میلادی بیشتر

75. Ibidem

76. Václav Janeček, "Ownership of personal data in the Internet of Things" *The Computer Law & Security Review* 2018(, 13. accessed December 13 2021. DOI: 10.1016/j.clsr.

77. OECD, *Data Driven Innovation: Big Data for Growth and Well-Being* (Paris: OECD publishing, 2015), 197.

78. Personal Data Set

79. Personal Datum

80. Janeček, op.cit., 14.

81. Aggregation

است.^{۸۲} نقش اجتماع و تراکم داده را از حیث اقتصادی به دو نحو می‌توان تفسیر نمود:

۱. یک قطعه از داده شخصی منفرداً، بدون آنکه در داخل قالبی از کلان داده^{۸۳} در مقایسه با دیگر داده‌ها قرار گیرد، فاقد ارزش است. از همین رو است که می‌توان داده یک کاربر را از مجموعه داده‌ها خارج نمود، بی‌آنکه به ارزش مجموعه خلی وارد شود. در این صورت کارکرد اجتماع داده، ایجاد ارزش اقتصادی برای مجموعه گردآوری شده می‌باشد.

۲. رویکرد دیگر به داده‌ها، ارزش اقتصادی برای هر قطعه داده قائل است. از این منظر داده را می‌توان با دانه‌های گندم مقایسه نمود. دانه‌های گندم علی‌رغم آنکه ممکن است از دید بعضی مال تلقی نشوند ولی در حقیقت دارای ارزش و مالیت هستند^{۸۴} و اجتماع آنها در قالبی مثل ۱۰۰ گرم گندم، موجب افزایش قیمت مجموعه خواهد بود. در نتیجه، نمی‌توان قائل شد که برای مثال ۹۹ گرم از گندم فاقد ارزش است. داده نیز وضعیتی مشابه دارد. هر قطعه داده به‌خودی‌خود دارای ارزش است، ولو آنکه ارزش آن به قدری کم باشد که معادل پولی برای آن یافت نشود.

به نظر می‌رسد در مقام مقایسه بین دو دیدگاه باید بار دیگر به ماهیت و کارکرد داده‌ها توجه نمود. در صورتی که برای هر قطعه از داده بتوانیم نفع و فایده‌ای قائل شویم، به همان میزان ولو اندک داده دارای ارزش اقتصادی است؛ اما در صورتی که قطعات داده مستقل از یکدیگر فاقد نفع و کاربرد باشد و تنها ذیل یک مجموعه در قیاس با هم مفید باشد، می‌توان ارزش اقتصادی را تنها برای مجموعه داده‌ها در نظر گرفت و نقش اجتماع را زایش ارزش دانست. نظر به اینکه برای هر واحد داده، می‌توان نقشی مستقل در پردازش و استخراج اطلاعات قائل شد، ولو آنکه کسر یک داده بر ارزش اقتصادی مجموعه هیچ انگاشته شود،^{۸۵} مالیت را می‌بایست به ذرات و قطعات داده منتسب نمود.

افزون بر ارزش اقتصادی، داشتن نفع مشروع عقلایی و قابلیت اختصاص از اوصاف مال است. مقصود از نفع عقلایی، همان داشتن نفع و فایده نوعی یا لااقل برای متعهدله در یک شیء و آن هم نفعی عرف عقلا آن را می‌پذیرد^{۸۶} و موجب داد و ستد آن با مال می‌گردد. مقصود از نفع مشروع، عدم منع شارع و قانون‌گذار نسبت به منافع غالب یک شیء است. در خصوص داده‌های شخصی، با توجه

82. Tech Crunch, Every 2 Days We Create As Much Information As We Did Up to 2003, last modified August 4 2010, <http://perma.cc/WW4R-HNVX>.

83. Big Data

۸۴. کاتوزیان، پیشین، ۱۱.

۸۵. معروف است گفته می‌شود النادر کالمعدوم

۸۶. سید حسین صفایی، حقوق مدنی / قواعد عمومی قراردادها، جلد دوم (تهران: نشر میزان، ۱۳۹۷)، ۱۴۰.

به کاربردهایی که امروزه برای این داده‌ها وجود دارد. نفع عقلایی متصور است و از آنجا که منع قانونی و شرعی نسبت به خود داده و تملک آن وارد نشده است، می‌توان انتفاع غالب از آن را مشروع تلقی نمود. آری ممکن است گردآوری برخی از داده‌ها بدون رضایت موضوع داده بوده و یا در جهت اهداف نامشروع پردازش گردد، اما این موضوع به مشروعیت مالیت خود داده، ضرری نمی‌رساند. قابلیت اختصاص داده را با توجه به ارتباط آن به موضوع ملکیت، در بند بعدی مورد مطالعه قرار می‌دهیم.

از نقطه نظر اسناد و مقررات حاکم، داده‌های شخصی وضعیت متفاوتی با سایر اشیاء و اموال ندارند؛ یعنی همان‌طور که در هیچ ماده قانونی مشاهده نمی‌شود که به موضوع یا شیء خاصی صراحتاً مال اطلاق شود، قوانین حاکم بر داده‌های شخصی نیز تصریحی به مالیت این دست از داده‌ها ندارند. باین حال، از تفحص در احکام مندرج در مقرره عمومی حفاظت از داده‌های اتحادیه اروپا و قانون حریم خصوصی مصرف‌کننده کالیفرنیا^{۸۷}، پاره‌ای از حقوق قابل استنباط است که دلالت بر مالیت داده دارد. برای مثال ماده ۱۷۹۸/۱۱۵ مقرره کالیفرنیا، امکان فروش داده‌های شخصی توسط بنگاه تجاری و ماده ۱۷۹۸/۱۲۰ انصراف از فروش را طرح می‌نماید؛^{۸۸} امری که حاکی از نگاه مالی به داده است.

۲-۲-۲- ملکیت و مالکیت داده

یکی از ارکان اصلی تعریف مال، قابلیت تملک است. در ارتباط میان مال و ملک گفته شده، رابطه عموم و خصوص من‌وجه برقرار است؛ لیکن برای آنکه شیئی مال تلقی گردد، می‌بایست قابل تملک - یعنی به صورت بالقوه ملک - باشد؛ در نتیجه هر آنچه قابل اختصاص تملک نیست، ولو سایر اوصاف مال را داشته باشد، مالیت ندارد. باین حال ممکن است مالی مالک خاص نداشته باشد؛ مانند آب‌های مباح و اراضی موات.^{۸۹} داده‌های شخصی نیز در صورتی که مال تلقی شوند؛ لاجرم می‌بایست قابل تملک باشند؛ مسأله‌ای که در این بند بدان می‌پردازیم، مالکیت داده شخصی است؛ اینکه آیا داده‌های شخصی ملک هستند و در صورت مثبت بودن پاسخ، چه کسی مالک آنهاست؟

الف - ملکیت داده‌های شخصی

برای پاسخ به سؤال از ملکیت، می‌بایست به یکی از اوصاف مال که بحث از آن را به این مجال واگذار

87. California Consumer Privacy Act

88. Art 1798.120: "A consumer shall have the right, at any time, to direct a business that sells personal information about the consumer to third parties not to sell the consumer's personal information. This right may be referred to as the right to opt out."

۸۹. کاتوزیان، پیشین، ۹.

کردیم، مراجعه نماییم؛ یعنی قابلیت اختصاص. اگر شیئی قابل اختصاص به شخص یا اشخاص معین نباشد، قابل تملک هم نمی‌باشد، در نتیجه متصف به عنوان مال نمی‌گردد؛ برای مثال نور خورشید، هوا، آب دریاها و ... از این دست هستند؛ اما در خصوص قابلیت اختصاص داده‌های شخصی به شخص یا اشخاص معین، با چند چالش عمده مواجه هستیم. چالش نخست ناشی از ماهیت داده‌های شخصی است. داده‌های شخصی توسط پلتفرم‌های فضای مجازی، دائم در حال جمع‌آوری، ثبت و ضبط هستند؛ از این رو حجم زیادی از داده‌ها در حال تولید است. از طرف دیگر ماهیت پردازش داده‌ها، برخلاف سایر اموال، مستلزم گردآوری مجموعه‌های عظیمی از داده است، به طوری که هر چه حجم داده‌های مورد پردازش کمتر باشد، از مزیت مقیاس^{۹۰} کاسته می‌شود. اشکالی که ممکن است در خصوص مالکیت این داده‌ها مطرح شود، حجم بالای داده‌های گردآوری شده و عدم تفکیک اختصاص داده‌ها به هر کاربر مستقل می‌باشد. در صورتی که دریایی از داده‌های دیجیتال، قابل اختصاص به شخص یا اشخاص معین نباشد، اصل ملکیت داده قابل مناقشه خواهد بود.

به نظر می‌رسد در شرایط کنونی با به‌کارگیری شیوه‌ای نوین، داده‌کاوی فرایند جمع‌آوری و پردازش داده‌ها به نحوی صورت می‌پذیرد که امکان تفکیک داده‌های شخصی هر کاربر وجود دارد. شخصی‌سازی تبلیغات، اخبار، پیشنهاد جستجوها و ... حاکی از جداسازی اولیه داده‌هاست.^{۹۱} افزون بر این مقررات حفاظت از داده نیز این تکلیف را بر کنترل‌گران بار می‌کنند که در صورت درخواست شخص موضوع داده، داده‌های شخصی او را به وی بازگردانند یا این داده‌ها به کنترل‌گر دیگر منتقل و یا نابود شود.^{۹۲} تکلیفی که از دید برخی نویسندگان، از حیث فنی چالش‌های فراوانی را به همراه دارد.^{۹۳}

چالش دیگر راجع به اختصاص داده‌ها که ملکیت را تحت الشعاع قرار می‌دهد، سهولت انتقال^{۹۴} این داده‌ها و خصیصه کالای عمومی بودن^{۹۵} آن است. سهولت انتقال بدین معناست که داده‌های شخصی برخلاف اموال مادی به راحتی قابل نقل و انتقال هستند؛ اشتراک‌گذاری این داده‌ها آسان ولی محدود ساختن انتشار آن دشوار است؛^{۹۶} در نتیجه داده‌های شخصی مبین شخصیت یک نفر، ممکن است

90. Economies of scale

91. Ohman & Aggarwal, op.cit., 3.

92. GDPR Art 17 & 19.

93. Ohman & Aggarwal, op.cit., 12.

94. Easy Transfer

95. Public Good

96. Clark D. Asay, "Consumer Information Privacy and the Problem(s) of Third-Party Disclosures", *Northwestern Journal of Technology and Intellectual Property*, V11, N5 (2013), 321- 324.

بارها از سوی یک کنترل‌گر به پردازشگران متعدد و از سوی ایشان به اشخاص ثالث منتقل شود، بدون آنکه موضوع داده هیچ اطلاعی از این موضوع پیدا کند. همچنین کالای عمومی بودن داده شخصی سبب غیر رقابتی بودن^{۹۷} و تخصیص ناپذیری^{۹۸} آن می‌باشد؛ بدین معنا که استفاده از داده توسط یک شخص دسترسی دیگران برای استفاده از کالا را محدود نمی‌کند. همچنین نمی‌توان کالا را به شخص یا اشخاصی تخصیص داد و دیگران را از استفاده از آن مستثنا کرد.^{۹۹} از این رو ممکن است در آن واحد از یک مجموعه داده، اشخاص متعددی بدون آنکه اثری باقی گذارند، استفاده نمایند.

در پاسخ به این إشکال می‌توان استدلال نمود که سهولت نقل و انتقال، یا غیر رقابتی بودن منبع، شیء را از قابلیت تملک خارج نمی‌کند؛ زیرا از مقتضیات ذات ملک، صعوبت انتقال یا کاسته شدن از منبع اولیه نمی‌باشد. در خصوص اینکه آیا اختصاص از خصایص ذاتی مالیت ملکیت است، تردید فراوان است؛ اموال فکری که امروز مال و ملک محسوب می‌شوند نیز قابل انحصار و تخصیص‌پذیری نیستند؛ با این حال مالیت آن با ملاک‌های دیگر پذیرفته شده است.^{۱۰۰} علی‌ای حال به نظر می‌رسد، تخصیص‌پذیری داده‌های شخصی، از طریق کنترل و شفافیت فرایندهای جمع‌آوری و پردازش داده امکان‌پذیر گردد؛^{۱۰۱} به طوری که با پذیرش نظام حقوق اموال بر داده‌های شخصی، ضمانت اجراهای قانونی در جهت حفاظت بیشتر از داده به مثابه ملک اشخاص، در قوانین حاکم پیش‌بینی شده تا حقوق مالکانه صاحبان داده‌ها، تضییع نشود. برای مثال مقررۀ عمومی حفاظت از داده اتحادیه اروپا در راستای حمایت از حقوق شخص موضوع داده، کنترل‌گران را مکلف به اعلام مدت ذخیره‌سازی داده، اهداف پردازش و اطلاع این موضوع که داده‌ها به کشورهای ثالث یا سازمان‌های بین‌المللی منتقل می‌شود، نموده است.^{۱۰۲}

ب- مالکیت داده‌های شخصی

تشخیص مالک داده‌های شخصی از این حیث حائز اهمیت است که داده به عنوان یک مال مورد مبادله

97. Non-rivalrous

98. Non-excludable

99. "Public good" accessed December 11 2021, [https://en.wikipedia.org/wiki/Public_good_\(economics\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Public_good_(economics))

۱۰۰. سید حسن میرحسینی، مقدمه‌ای بر حقوق مالکیت معنوی (تهران: نشر میزان، ۱۳۹۴)، ۳۶-۳۸.

۱۰۱. برای مثال ماده ۳۰ طرح حمایت و حفاظت از داده‌ها و اطلاعات شخصی، در جهت کنترل بیشتر فرایند پردازش داده آمده: «نقش آفرینی پردازشگر داده‌ها و اطلاعات شخصی به عنوان یک شغل یا حرفه مستقل، ولو به شکل موردی یا موقت، اعم از انتفاعی یا غیرانتفاعی، مستلزم دارا بودن پروانه یا گواهی از مرجع صلاحیت‌دار مربوط است».

102. GDPR Art 13

یا سوءاستفاده قرار می‌گیرد، در نتیجه دارنده حقوق مالکانه می‌بایست معلوم و معین باشد. افزون بر این شخصی که می‌خواهد داده را تملک نماید، می‌بایست از مالک پیشین مطلع باشد تا در آینده با مدعیان جدیدی برای مالکیت مواجه نشود. داده‌های شخصی مانند اموال غیرمنقول و دارایی‌های فکری دارای سوابق ثبتی نیستند که مالک آنها پیشاپیش مشخص باشد؛ از طرف دیگر مانند اموال مادی منقول محسوس نیستند تا امارهٔ ید و تصرف حکم به مالکیت ذوالید نماید. به همین سبب است که مالک داده‌های شخصی می‌بایست به موجب تحلیلی حقوقی معین گردد.

فرضیه‌های مختلفی در مورد مالک داده‌های شخصی قابل تصور است؛ اشخاص موضوع داده، شرکت مالک پلتفرم، پردازشگران داده و ... از گزینه‌های مطرح هستند. تضاد اصلی در بحث مالکیت داده، به اختلاف دو جریان نگاه حقوق بشری به مالکیت داده و رویکرد حقوق اموالی بدان مربوط می‌شود. از نقطه نظر حقوق بشر، حق بر حریم خصوصی اشخاص به عنوان یک حق اساسی، ایجاد می‌کند که مالکیت داده‌های شخصی اختصاص به اشخاص موضوع داده داشته باشد؛ کما اینکه برخی، تعلق اطلاعات به مردم را از مقتضیات پذیرفته شدهٔ جوامع دموکراتیک دانسته‌اند.^{۱۰۳} در مقابل از منظر حقوق اموال، اشخاص ذی‌نفع از جمله شخص موضوع داده می‌بایست بتوانند در یک رقابت برابر و عاری از تبعیض شانس خود را برای تملک داده‌های شخصی امتحان نمایند، بدون آنکه ملاحظات حفظ حریم خصوصی نادیده گرفته شود.^{۱۰۴}

خارج از بُعد نظری، برای یافتن مالک داده‌های شخصی می‌بایست به مقررات حاکم مراجعه نمود. مقررات حاکم بر داده‌های شخصی در اتحادیه اروپا و ایالات متحده آمریکا، با هدف حفاظت از حریم خصوصی وضع شده‌اند، در نتیجه از منظر حقوق بشر به داده‌های شخصی نظر داشته و در پی وضع و احداث نظام حقوق اموال نبوده‌اند؛ بنابراین قابل درک است که بحثی از مالیت و ملکیت دادهٔ شخصی، در مواد قانونی یافت نمی‌شود. باین حال در نوشته‌های حقوقی ارکانی برای حق مالکیت ذکر شده است؛ هر شخصی که به موجب قانون واجد ارکان موصوف باشد، مالک مال به حساب می‌آید. از این منظر هرگاه چیز با ارزشی^{۱۰۵} تحت کنترل^{۱۰۶}، حفاظت^{۱۰۷} و مختص^{۱۰۸} به شخص یا اشخاصی باشد، آنها مالک

۱۰۳. باقر انصاری، آزادی اطلاعات (تهران: نشر دادگستر، ۱۳۸۷)، ۳۶.

104. Janeček, op.citi., 14.

105. Valuable

106. Control

107. Protect

108. Allocated

آن‌شء با ارزش هستند.^{۱۰۹} مقصود از کنترل در این ضابطه، حق هرگونه تصرف قابل استناد در مورد همه^{۱۱۰} می‌باشد. همچنین مقصود از حفاظت نیز حق منع دیگران از تصرف و استفاده از داده و همچنین حق برخورداری از ابزارهای قانونی در صورت نقض مالکیت است.^{۱۱۱}

بر همین اساس، مقررۀ عمومی حفاظت از دادهٔ اتحادیه اروپا، به عنوان مهم‌ترین منبع قانونی حفاظت از داده‌ها، حقوق مالکانه‌ای را برای شخص موضوع داده ترسیم نموده است.^{۱۱۲} از این منظر می‌توان موضوع داده را مالک دادهٔ شخصی دانست. مقررۀ مذکور حقوق چون دسترسی و استفاده از داده^{۱۱۳}، انتقال داده^{۱۱۴}، حذف^{۱۱۵} و نابودی داده^{۱۱۶}، محدودسازی پردازش^{۱۱۷}، تصحیح داده^{۱۱۸}، اعتراض^{۱۱۹} نسبت پردازش را پیش‌بینی نموده است. این حقوق را می‌توان جنبه‌های مختلفی از حق کنترل، حفاظت و اختصاص نسبت به داده‌های شخصی دانست؛ بنابراین علی‌رغم آنکه مقررۀ عمومی از زاویهٔ حقوق بشری حریم خصوصی به داده‌های شخصی نظر دارد، با این حال متعرض برخی از حقوق مالکانهٔ موضوع داده شده است.

قانون حمایت از حریم خصوصی مصرف‌کنندهٔ کالیفرنیا نیز چنین رویکردی به داده‌های شخصی دارد. در این قانون مصرف‌کننده حق دسترسی به اطلاعات و اطلاع از شیوه‌های حفظ حریم خصوصی را داراست.^{۱۲۰} افزون بر این مصرف‌کننده حق حذف اطلاعات^{۱۲۱} خود و همچنین حق بر اطلاع از انتشار بعدی اطلاعات^{۱۲۲} و حق ممانعت از فروش^{۱۲۳} داده‌های خود را دارد. در ایالات متحدهٔ آمریکا در سال ۲۰۱۹، لایحه‌ای به کنگره، تحت عنوان اختصاری «قانون مالک داده‌های خود باشید»^{۱۲۴} ارائه شده که

109. Ibid, 9.

110. In rem

111. Ibid, 11.

112. Steven H. Hazel, "Personal Data as Property", *Syracuse Law Review* 70(4)(2020), 1085.

113. GDPR Art 15. The right to access and use

114. GDPR Art 20. The right to data portability

115. GDPR Art 17. The right to erasure

116. GDPR Art 17. The right to destroy

117. GDPR Art 18. The right to restriction of processing

118. GDPR Art 16. The right to rectification

119. GDPR Art 21. The right to object

120. CCPA Section 1798.100: Consumers right to receive information on privacy practices and access information

121. CCPA Section 1798.105: Consumers right to deletion

CCPA Section 1798.115: Consumers right to receive information about onward disclosures .۱۲۲

123. CCPA Section 1798.120: Consumer right prohibit the sale of their information

124. "Own your own data act"

در بخش اول آن، به صراحت از حق مالیکت موضوع داده حمایت کرده است.^{۱۲۵} در حقوق ایران به موجب قانون تجارت الکترونیک، داده‌پیام‌های شخصی تعریف شده است؛ با این حال در این قانون، تنها به حمایت از داده‌های شخصی حساس^{۱۲۶} پرداخته شده است؛ از این جهت برخی گفته‌اند مقررۀ عام‌الشمول در جهت حفاظت از داده‌های شخصی در این قانون یافت نمی‌شود^{۱۲۷}؛ با این حال به نظر می‌رسد ماده ۵۹^{۱۲۸} قانون مذکور به طور مطلق داده‌های شخصی را مورد حمایت قرار داده است و اختصاص به داده‌های شخصی حساس ندارد. در این ماده حق بر دسترسی، اصلاح، محو داده‌های شخصی را برای اشخاص قائل شده است. منشور حقوق شهروندی مصوب نهاد ریاست جمهوری که ماهیت قانونی ندارد، در ماده ۳۱ از حق اشخاص نسبت به اطلاعات شخصی خود حمایت می‌کند. در این ماده برای شهروندان حق بر اطلاع از اطلاعات شخصی، اصلاح و تصمیم‌گیری راجع به در اختیار دیگران قرار گرفتن اطلاعات شخصی وجود دارد. آخرین اقدام نظام حقوقی ایران در جهت سامان‌دهی نظام حاکم بر داده‌های شخصی، طرح حمایت و حفاظت از داده‌ها و اطلاعات شخصی است. در این طرح، به مانند مقرره‌های پیش‌گفته حقوقی برای شخص موضوع داده پیش‌بینی شده که از آن مالکیت داده شخصی قابل استنباط است. ماده ۴ این مقررۀ، پردازش داده‌های شخصی مربوط به وضعیت‌ها یا موقعیت‌های غیر عمومی را منوط به رضایت شخص موضوع داده دانسته است. علاوه بر این در ماده ۶، به موضوع داده این حق داده شده است که هر زمان بخواهد، پردازش یا عدم پردازش همه

125. "116th congress Bill 806" accessed, December 10 2021, <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/senate-bill/806>

۱۲۶. ماده ۵۸: «داده پیام‌های شخصی مبین ریشه‌های قومی یا نژادی، دیدگاه‌های عقیدتی، مذهبی، خصوصیات اخلاقی و داده‌پیام‌های راجع به وضعیت جسمانی، روانی و یا جنسی اشخاص»

۱۲۷. محمدتقی تقوی فرد، محمد رضا تقوی، مهدی فقیهی و محمد جواد جمشیدی، «مقایسه تطبیقی قوانین حمایت از حریم خصوصی اطلاعات در ایران و کشورهای منتخب» فصلنامه مجلس و راهبردها ۸۹ (۱۳۹۶)، ۳۲۱.

۱۲۸. در صورت رضایت شخص موضوع «داده پیام» نیز به شرط آنکه محتوای داده پیام وفق قوانین مصوب مجلس شورای اسلامی باشد ذخیره، پردازش و توزیع «داده پیام»‌های شخصی در بستر مبادلات الکترونیکی باید با لحاظ شرایط زیر صورت پذیرد: الف - اهداف آن مشخص بوده و به طور واضح شرح داده شده باشند. ب - «داده پیام» باید تنها به اندازه ضرورت و متناسب با اهدافی که در هنگام جمع‌آوری برای شخص موضوع «داده پیام» شرح داده شده جمع‌آوری گردد و تنها برای اهداف تعیین شده مورد استفاده قرار گیرد. ج - «داده پیام» باید صحیح و روزآمد باشد. د - شخص موضوع «داده پیام» باید به پرونده‌های رایانه‌ای حاوی «داده پیام»‌های شخصی مربوط به خود دسترسی داشته و بتواند «داده پیام»‌های ناقص و یا نادرست را محو یا اصلاح کند. ه - شخص موضوع «داده پیام» باید بتواند در هر زمان با رعایت ضوابط مربوطه درخواست محو کامل پرونده رایانه‌ای «داده پیام»‌های شخصی مربوط به خود را بنماید.

یا بخشی از داده‌های خود را درخواست نماید. در ماده ۸، حق دسترسی به داده‌های شخصی و در ماده ۳۳، حق اطلاع و دسترسی به اطلاعات چون نوع و نحوه پردازش داده، اهداف پردازش، منابع پردازش، ویژگی‌های پردازش، حقوق شخصی خود و چگونگی استیفای آنها، برای شخص موضوع داده پیش‌بینی شده است.

در ماده ۱۱ این طرح، به طور آشکارتری، حقوق مالکانه شخص موضوع داده به رسمیت شناخته شده است. به موجب این ماده بهره‌برداری مالکانه از داده‌ها و اطلاعات شخصی بدون رضایت موضوع داده ممنوع است؛ بنابراین خود شخص موضوع داده حق بهره‌برداری مالکانه که از عوارض مالکیت می‌باشد را داراست. در نتیجه، غیر از موضوع داده اشخاص دیگر در صورتی حق این بهره‌برداری را دارند که به موجب توافقی این رضایت را حاصل کرده و به نوعی حقوق مالکانه به آنها منتقل شود. به موجب این ماده، در صورتی که گمنامی موضوع داده حفظ شود، زیان مادی و معنوی عرفاً متوجه او نباشد و اخذ رضایت از او ممکن نباشد، امکان بهره‌برداری مالکانه بدون رضایت موضوع داده ممکن شده است. با این حال به نظر می‌رسد این ماده با مبانی حقوق اموال در حقوق ایران انطباق ندارد؛ زیرا در صورتی که داده مال موضوع ملکیت باشد، بهره‌برداری اشخاص غیر مالک، نیازمند ناقل قانونی است که به موجب آن حق مالکیت عین، منفعت و یا حق انتفاع از داده انتقال پیدا نماید. از آنجایی که در فرض حاضر صرفاً امکان جلب رضایت ممتنع است و از سویی اعراض شخص موضوع داده نسبت به مال خود مسلم نیست تا جزء مباحات شود، از طرفی دیگر داده گم نشده که مشمول اموال مجهول‌المالک و لقطه گردد؛ اساساً شخص موضوع و مالک آن با توجه به داده شخصی بودن محرز است، نمی‌توان قائل به جواز بهره‌برداری مالکانه و به تبع آن استفاده تجاری و کسب سود در نتیجه دارا شدن بلاجهت برای اشخاص دیگر شد.

۲-۲-۳- ضرورت و تأثیر نظام حقوق اموال بر سرنوشت داده‌های شخصی

در فرض تعطیلی پلتفرم فضای مجازی، تحلیل نظام حاکم بر داده‌های شخصی اهمیت مضاعفی پیدا می‌کند. ورشکستگی، انحلال، ادغام شرکت مالک پلتفرم، بر سرنوشت داده‌ها اثرگذار است. افزون بر این، در مواردی چون خاموشی سرور، از دسترس خارج شدن، حساب‌های کاربری، تغییر کاربری پلتفرم و ... حجم وسیعی از داده‌های شخصی کاربران در اختیار کنترل‌گران و پردازشگران باقی خواهد ماند. از نظر برخی از نویسندگان، مقررات حاکم بر داده‌های شخصی می‌بایست از وضعیتی مبتنی بر

حقوق قراردادها^{۱۲۹} - که در شرایط فعلی حاکم است - به سمت تشکیل یک نظام حقوق اموال حرکت نماید.^{۱۳۰} تلقی داده شخصی به عنوان مال و ملک موضوع داده، نه تنها سرنوشت شفاف‌تری برای داده‌های شخصی رقم خواهد زد؛ بلکه اهمیت داده شخصی و ارزش آن در نزد موضوع داده بسیار بیشتر شده و از این حیث هدف حفاظت از حریم خصوصی به نحو مطلوب‌تری محقق می‌شود.

در حال حاضر یک نظام شبه قراردادی بر داده‌های شخصی کاربران حکومت می‌کند. در این نظام شخص موضوع داده، یک توافق‌نامه حریم خصوصی را با مدیران پلتفرم منعقد می‌نماید درحالی‌که از بسیاری از مفاد آن بی‌خبر است. در نتیجه این قرارداد و کسب رضایت موضوع داده، داده‌های شخصی او توسط کنترل‌گر تجمیع و برای اهداف خاص اقتصادی، تجارتي، رقابتي، سياسي، اجتماعي و ... که احتمالاً پیشاپیش اذن آن اخذ شده است، پردازش می‌شود.

نظام حقوق اموال از دو منظر مهم نسبت به وضعیت فعلی دارای مزیت است. از یک سو در وضعیت فعلی حقوق اشخاص نسبت به داده‌های شخصی خود روشن و به سادگی قابل فهم نمی‌باشد. تصور کنید، شخصی در طول شبانه‌روز بخواهد از وبسایت‌ها، موتور جست‌وجو، پیام‌رسان‌ها، شبکه‌های اجتماعی و بسترهای مختلف کسب‌وکار مجازی و ... تحت عنوان پلتفرم‌های فضای مجازی استفاده نماید؛ آیا این امکان برای یک کاربر وجود دارد تا با دقت تمام خطمشی حریم خصوصی هر یک از پلتفرم‌های فوق را مطالعه کرده و بعد از آگاهی از حقوق خود، نسبت به بهره‌برداری‌های بعدی از داده‌هایش رضایت دهد؟ امروزه کاربران دو امکان در پیش دارند؛ یا در طول سال، ۸ شبانه‌روز را (حدوداً) به مطالعه سیاست‌های حریم خصوصی بپردازد و یا با نادیده گرفتن این سیاست‌ها در ناآگاهی نسبت به جزئیات مبادله داده در برابر خدمات باقی بماند.^{۱۳۱}

از سوی دیگر نقل و انتقال آسان داده‌های شخصی سبب می‌شود، به راحتی و بدون آنکه اثری از معاملات بعدی باقی ماند، داده‌ها به اشخاص حقیقی و حقوقی منتقل شود؛ اشخاصی که نسبت به توافق‌نامه حریم خصوصی ثالث محسوب شده و چه‌بسا خود را در برابر موضوع داده ملتزم به رعایت تکالیف از پیش تعیین شده ندانند. برای مثال شرکت رادیو شاک^{۱۳۲}، در مواجهه با بحران مالی، تلاش نمود داده‌های کاربران را به عنوان بزرگ‌ترین دارایی خود به طلبکاران بفروشد. مشکل اساسی در زمینه

129. Contract-law-based status quo

130. . Hazel, op.cit., 1059.

131. McDonald & Lorrie Faith Cranor, "The Cost of Reading Privacy Policies", *Journal of Law and Policy for the Information Society*, 2008, 17-8.

132. Radio Shack

حریم خصوصی از اینجا نشأت می‌گیرد که طلبکاران شرکت در آستانه ورشکستگی به توافق حریم خصوصی رادیو شاک و کاربران پایبند نیستند.^{۱۳۳} علاوه بر این در بازار نقل و انتقال داده‌های شخصی، برای شرکت‌های مشتری داده، همچنین برای دلان^{۱۳۴} که از طریق جمع‌آوری و فروش داده، درآمد کسب می‌کنند، کسب اطلاع و بررسی موردی سیاست‌های حریم خصوصی پلتفرم‌ها، غیرممکن است؛ به‌علاوه که مسؤلیت در برابر اشخاص موضوع داده به موجب قرارداد حریم خصوصی‌ای که دلال یا خریدار داده از طرفین آن نبوده‌اند، به‌خودی‌خود ارزش داده را کاهش می‌دهد.

در مقابل، پذیرش نظامی مرکب از حقوق اموال و قراردادهای، این مزیت را دارد که شخص موضوع داده، در برابر پلتفرم مجازی و مدیران آن، از حقوق قراردادی برخوردار و در برابر اشخاص ثالث از حقوق مالکانه^{۱۳۵} که در بین تمام اموال مشترک است، برخوردار باشد. حقوق مالکانه این امتیاز را دارد که در قالبی استاندارد جای گرفته و درک و استیفای آن به راحتی انجام می‌گیرد.

در فرضی تعطیلی پلتفرم فضای مجازی، روابط مالکین داده با کنترل‌گر، در صورت پیش‌بینی سرنوشت داده‌های شخصی در قرارداد خصوصی، تابع قرارداد موصوف است. برای مثال توافق‌نامه حریم خصوصی شرکت گوگل حاوی این شرط است که: «در صورت ادغام یا فروش شرکت گوگل یا فروش دارایی‌های آن، ما همچنان محرمانه بودن هرگونه اطلاعات شخصی را حفظ کرده و قبل از انتقال اطلاعات شخصی یا اعمال خط‌مشی رازداری متفاوت در رابطه با آنها، این امر را به آن دسته از کاربران موردنظر اطلاع می‌دهیم.»^{۱۳۶} این مقرر، گرچه به طرز آینده‌نگرانه‌ای از حقوق اشخاص موضوع داده، حمایت می‌کند، ولی با این حال، عبارت «فروشی دارایی‌های آن» ممکن است موجب این تلقی گردد که داده‌های شخصی بخشی از دارایی‌های گوگل خواهد بود.

با این همه حتی در صورت وجود چنین توافقی، این پایان ماجرا نیست. از یک‌سو، شرکت گوگل تنها شرکت ذی‌نفع در داده‌های شخصی کاربران خود نیست، بلکه داده‌ها در زنجیره‌ای از معاملات بین شرکت‌های مختلف و دلان داده و پردازشگران در حال جابه‌جایی است. آیا تمامی اشخاص مذکور به سیاست‌های حریم خصوصی شرکت گوگل یعنی حفاظت از اطلاعات کاربران یا سیاست‌هایی از این

133. "The Legacy of the Radio Shack Bankruptcy and the importance of pii", last modified Oct 4 2015, <https://privacylaw.proskauer.com/2015/10/articles/ftc-enforcement/the-legacy-of-the-radioshackbankruptcy-and-the-importance-of-pii/>.

134. Data Broker

135. Property rights

136. "Google Privacy Policies"

دست، در فردای تعطیلی پلتفرم یا ادغام شرکت و ... پایبند هستند؟ به‌علاوه صور دیگری از تعطیلی و نابودی پلتفرم‌ها و شرکت‌های مالک، همچنین جزئیات فراوانی راجع به پیشامدهای بعد از تعطیلی وجود دارد که توافق‌نامه‌های حریم خصوصی، راجع به آن ساکت هستند. در مقررات فعلی حفاظت از داده نیز رد پای از پیش‌بینی حالات مذکور دیده نمی‌شود. آیا در وضعیت فعلی و بدون پذیرش اقتضائات حقوق اموال، داده‌ها به کاربران مسترد می‌شوند؟ یا به عنوان دارایی‌های شرکت‌های مالک پلتفرم به فروش رسیده و صرف پرداخت مطالبات طلبکاران می‌گردد؟ برای مثال در فرض فوت شخص موضوع داده، موضع اسناد مرتبط نامعلوم است. آیا در این موارد، داده‌های اشخاص به ورثه منتقل می‌شود؟ یا این داده‌ها موضوع حق مشارکت در میراث فرهنگی از نسل سوم حقوق بشر قرار گرفته در نتیجه برای استفاده و اطلاع آیندگان آرشیو شده و نگهداری می‌شود؟^{۱۳۷}

به نظر می‌رسد نظام حقوق اموال به کمک اقتضائات قراردادی، می‌تواند کلید برون‌رفت از این بحران باشد. در نظام حقوق اموال، داده شخصی علی‌رغم تمامی خصوصیات منحصر به فرد، مال و ملک موضوع داده محسوب می‌شود. شخص موضوع داده، به عنوان مالک داده‌های شخصی افزون بر آنچه به موجب قرارداد خصوصی برخوردار است، از تمامی حقوق مالکانه در برابر تمامی اشخاص منتفع خواهد بود. شناسایی حقوق مالکانه برای اشخاص نسبت به اطلاعات و داده‌های شخصی در وهله نخست، زمینه را برای ترسیم یک نظام حقوق قراردادی منسجم و تفسیری از توافق‌نامه حریم خصوصی که در آن ارائه‌دهندگان خدمات، نسبت به داده‌های در اختیار امین محسوب شده و تکالیف حسن انجام تعهد و وظیفه حفاظت (نسبت به اموال امانی) را بر عهده دارند^{۱۳۸}، فراهم می‌سازد.

نتیجه‌گیری

هر یک از پلتفرم‌های مجازی مانند هر بستر خدمت‌رسانی دیگر ممکن است خیلی زود، از رونق افتاده و به دلایل مختلفی چون مشکلات مالی شرکت مالک، زیان بار بودن در اثر کاهش جذابیت و عقب‌ماندگی فناوری، تصمیمات مدیران شرکت و ... با تعطیلی مواجه شوند. داده‌های شخصی کاربران همان نمادها و اعدادی که هویت شخص موضوع خود را قابل شناسایی می‌کنند، در طول فعالیت کاربران در بستر پلتفرم، با رضایت ایشان جمع‌آوری شده و برای اهداف مشخصی پردازش می‌شود. صرف‌نظر از ماهیت

137. Ohman & Aggarwal, op.cit., 13.

۱۳۸. باقر انصاری، حقوق رسانه (تهران: انتشارات سمت، ۱۳۹۵)، ۲۸.

قرارداد بین کاربران حقیقی به عنوان اشخاص موضوع داده و کنترل‌گران، داده‌های شخصی مال محسوب می‌شوند. مالیت قطعات داده‌های شخصی از طریق انطباق اوصاف اساسی و متیقن مال بر آنها، همچون داشتن ارزش اقتصادی و نفع عقلایی و مشروع، همچنین قابلیت اختصاص و تملک توسط اشخاص قابل اثبات است. داده شخصی اختصاص پلتفرم مجازی نداشته و حقوق مالکانه‌ای مانند تصرف و تسلط اثباتاً و سلباً (کنترل و محافظت) از سوی شخص موضوع داده اعمال می‌گردد.

نظام فعلی حاکم بر داده‌های شخصی، نظامی شبه قراردادی مشتمل بر اهداف حقوق بشری است. در نتیجه، موافقت‌نامه حریم خصوصی منعقد بین کاربر و پلتفرم به عنوان قرارداد حاکم، بر وضعیت داده‌های شخصی اعم از نحوه و حدود و ثغور جمع‌آوری، شیوه انتقال و پردازش همچنین استفاده از اطلاعات حاصله از پردازش حکم‌فرما است. مقررات راجع به حفاظت از داده نیز با تأکید بر لزوم حفظ حریم خصوصی اشخاص موضوع داده، مجموعه‌ای از قواعد آمره را برای فعالیت کنترل‌گران و پردازشگران داده‌های شخصی وضع نموده‌اند.

نظام موجود از این حیث قابل انتقاد است که با داده‌های شخصی علی‌رغم مالیت و ملکیت آن، مانند سایر دارایی‌ها و اموال رفتار نمی‌کند. شخص موضوع داده هیچ‌گاه در نظم فعلی و به موجب موافقت‌نامه حریم خصوصی، ارزش مالی بخشی از دارایی خود که اکنون در اختیار پلتفرم به عنوان کنترل‌گر قرار می‌دهد را متوجه نمی‌شود. هر کاربر فضای مجازی در طول شبانه‌روز ممکن است از ده‌ها پلتفرم استفاده نماید؛ این استفاده، منوط به اعلام رضایت پیشینی به موافقت‌نامه حریم خصوصی است که در قالب‌های محتوایی مختلف و با اهداف گوناگون طراحی شده‌اند. در نتیجه بیشتر کاربران وقت و دقت خود را صرف تحلیل و کنکاش موافقت‌نامه نکرده و برای استفاده سریع‌تر از خدمات پلتفرم رضایت خود را در ناآگاهی ابراز می‌کنند.

علاوه‌براین، در حوزه تقنینی نیز قواعد حاکم بر حفظ داده‌های شخصی، هنوز به صراحت متعرض احکام و جنبه‌های مختلفی از حقوق اموال نسبت به داده‌های شخصی نشده است. علت اصلی این خلأ، غلبه دغدغه حفاظت از حریم خصوصی به مثابه قسمی از اقسام حقوق بشر، در ذهن مدونین و قانون‌گذاران است؛ در نتیجه از مقرراتی که با رویکرد فوق‌الذکر تنظیم شده‌اند، نمی‌توان انتظار ترسیم نظام جامع حقوق اموال را داشت.

به‌طور کلی پذیرش نظام حقوق اموال بر داده‌های شخصی، از این حیث حائز اهمیت است که زمینه را برای ارائه این تفسیر که داده‌های شخصی موضوع قراردادهای مالی بالأخص قرارداد مبتنی بر رابطه

امانی بین کنترل‌گران و کاربران قرار گیرد فراهم می‌سازد. افزون بر این در فرض تعطیلی پلتفرم مجازی این رویکرد فواید دیگری را نیز به همراه دارد: نخست آنکه خود شخص موضوع داده از ارزش داده‌های خود مطلع شده و از آنجایی که قواعد حقوق اموال، حقوق و تعهدات شناخته شده‌ای برای اشخاص ایجاد می‌نماید، کاستی‌های ناشی از مجهول ماندن محتوای موافقت‌نامه حریم خصوصی تا حد زیادی قابل جبران است. دیگر آنکه اشخاص ذی‌نفع دیگر چون کنترل‌گران، پردازش‌کنندگان و دلالتان داده نیز، با عنایت به مشخص بودن مالکیت و حقوق مالکانه شخص موضوع داده، می‌توانند فعالیت خود را مدیریت کنند؛ بی‌آنکه لازم باشد، بر جزئیات موافقت‌نامه حریم خصوصی که نسبت به آن ثالث محسوب می‌شوند، آگاهی یافته و یا از تعهدات مندرج در آن تأثیر پذیرند.

فهرست منابع

- الف) منابع فارسی
- آریان پور کاشانی، عباس و منوچهر آریان پور کاشانی. فرهنگ جیبی انگلیسی به فارسی. چاپ چهارم. تهران: موسسه انتشارات امیر کبیر، ۱۳۶۲.
- امامی، سید حسن. حقوق مدنی - جلد اول. چاپ هجدهم. تهران: انتشارات اسلامی، ۱۳۷۷.
- انصاری، باقر. آزادی اطلاعات، چاپ اول، تهران: نشر دادگستر، ۱۳۸۷.
- انصاری، باقر. حقوق رسانه، چاپ اول، تهران: انتشارات سمت، ۱۳۹۵.
- باقری، شیرین و سنجر سلاجقه. «از مدیریت داده تا مدیریت دانش». عصر مدیریت ۱۴ (۱۳۸۹): ۷۶-۸۱.
- برقی، امیر رضا و حسین زبینه. «تبیین کلان داده به عنوان مرز حکمرانی در پلتفرم‌های فضای مجازی». مقاله ارائه شده در سومین کنفرانس سیاست‌گذاری و حکمرانی عمومی، تهران، ۲۵ و ۲۶ دی ۱۳۹۸.
- تقوی فرد، محمد تقی، محمد رضا تقوی، مهدی فقیهی و محمد جواد جمشیدی. «مقایسه تطبیقی قوانین حمایت از حریم خصوصی اطلاعات در ایران و کشورهای منتخب» فصلنامه مجلس و راهبردها ۸۹ (۱۳۹۶)، ۳۰۱-۳۳۳.
- زومیت. «گوگل پلاس رسماً به تاریخ پیوست: بررسی دلایل شکست پروژه ای بزرگ»، <https://www.zoomit.ir/internet-network/1398/1/13-rip-google-plus-324537/>.
- شهیدی، مهدی. حقوق مدنی ۳ (تعهدات). چاپ بیستم. تهران: انتشارات مجد، ۱۳۹۵.
- صفایی، سید حسین. حقوق مدنی (قواعد عمومی قراردادها). جلد دوم. تهران: نشر میزان، ۱۳۹۷.
- قناد فاطمه و امیره علیقلی. «مفهوم و اهمیت داده‌های شخصی و حریم خصوصی و انواع حمایت از آن در فضای مجازی» حقوق قراردادها و فناوریهای نوین ۱۱ (۱۳۹۹): ۳۲۲-۲۹۷.
- کاتوزیان، ناصر. اموال و مالکیت. چاپ سی‌ام. تهران: نشر میزان، ۱۳۸۹.
- محسنی، فرید، حریم خصوصی اطلاعات. چاپ دوم، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع)، ۱۳۹۴.
- موتور جست‌وجوی واژگان فرهنگستان زبان و ادب فارسی. «داده». <https://wiki.apll.ir/word/index.php/Data>
- میرحسینی، سید حسن. مقدمه‌ای بر حقوق مالکیت معنوی. چاپ پنجم. تهران: نشر میزان، ۱۳۹۴.
- ویکی‌پدیا. «داده». <https://fa.wikipedia.org/wiki/%D8%A7%AF%DB%A2>
- Eyewatered. «آیا مای اسپیس مرده است؟». <https://fa.eyewatered.com/%D8%A7%AF%DB%A2/>
- <https://fa.wikipedia.org/wiki/%D8%A7%AF%DB%A2>
- ب) منابع عربی
- خوبی، سید ابوالقاسم. مصباح الفقاهه. جلد دوم. قم: داوری، ۱۳۷۷. ش.
- موسوی خمینی، سید روح الله. کتاب البیع، جلد دوم. چاپ اول. تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۴۲۱.
- ج) منابع خارجی

Management & Information Technology 2 (2012): 1-8.

- Asay, Clark D. "Consumer Information Privacy and the Problem(s) of Third-Party Disclosures", *Northwestern Journal of Technology and Intellectual Property* 11(5)(2013): 319-57.

- Bühler, Julian, Aaron Baur, Markus Bick & Jimin Shi. "Big Data, Big Opportunities: Revenue Sources of Social Media Services Besides Advertising" (paper presented at the 14th Conference on e-Business, e-Services and e-Society (I3E), Oct 2015, Delft, Netherlands.

- Cambridge Dictionary. "platform," accessed, October 6, 2021. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/platform>

- Cambridge Dictionary. "Social- media," accessed December 25, 2021. <https://dictionary.cambridge.org/us/dictionary/english/social-media>

- Campbell Black, Henry. *Black's Law Dictionary*. Eagan: WEST PUBLISHING CO, 4th Ed., 1971.

- Congress.gov. "116th congress Bill 806" accessed, December 10, 2021, <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/senate-bill/806>

- Google. "Google Privacy Policies" last modified July 1, 2021, <https://policies.google.com/privacy?hl=en-US>.

- Hazel, Steven H. "Personal Data as Property", *Syracuse Law Review* 70(4)(2020), 1055-114.

- H20. "In re Jet Blue Airway's Corp. Privacy Litig., 379 F. Supp. 2d 299, 327 (E.D.N.Y. 2005)." Accessed December 13, 2021 <https://h2o.law.harvard.edu/cases/4455>.

- Rehman, Ikhlauq ur, "Facebook-Cambridge Analytica data harvesting: What you need to know" (2019). *Library Philosophy and Practice* (e-journal). 2497. <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac>

- Invisibly. "how much is data worth?" last modified, July 13, 2021, <https://www.invisibly.com/learn-blog/how-much-is-data-worth>.

- Ikhlauq, Rehman. "Facebook-Cambridge Analytica data harvesting: What you need to know" (2019). *Library Philosophy and Practice* (e-journal). 2497. <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac>

- Janeček, Václav. "Ownership of personal data in the Internet of Things". *The Computer Law & Security Review* 2018, 1-22. accessed December 13, 2021. doi: 10.1016/j.clsr.

- Manyika, James. "Big data: the next frontier for innovation, competition and productivity" *McKinsey & Co* 8(2011) accessed December 12, 2021, <https://www.mckinsey.com/business-functions/mckinsey-digital/our-insights/big-data-the-next-frontier-for-innovation>

- McDonald & Lorrie Faith Cranor, "The Cost of Reading Privacy Policies". *Journal of Law and Policy for the Information Society* 2008, 1-22.

- Merriam-Webster. "Social Media." Accessed December 25, 2021, <https://www.merriam-webster.com/dictionary/social%20media>

- OECD, *Data Driven Innovation: Big Data for Growth and Well-Being*. Paris: OECD publishing 1st Ed. 2015.
- Ohman Carl, Aggarwal Nikita. "What if Facebook goes down? Ethical and legal considerations for the demise of big tech". *Internet Policy Review* 9(2020): 1-21. Last accessed October 10, 2021, doi: 10.14763/2020.3.1488.
- Perma. "Tech Crunch, Every 2 Days We Create As Much Information As We Did Up to 2003, last modified August 4, 2010, <http://perma.cc/WW4R-HNVX>.
- Privacy law. "The Legacy of the Radio Shack Bankruptcy and the importance of pii", last modified October 4, 2015, <https://privacylaw.proskauer.com/2015/10/articles/ftc-enforcement/the-legacy-of-the-radioshackbankruptcy-and-the-importance-of-pii/>.
- Purtova N. *Property Rights in Personal Data: A European Perspective*. 1st Ed. Tilburg: Wolters Kluwer Law & Business 2012.
- Wikipedia. "Public good" accessed December 11, 2021. [https://en.wikipedia.org/wiki/Public_good_\(economics\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Public_good_(economics))